

Economisch-Statistische Berichten

Economische modellen
Autoritair kapitalisme en socialisme

★

De loonbeheersing op de viersprong

★

Prof. Mr D. Simons

De financiële verhouding tussen het Rijk
en de gemeenten

★

Dr J. Karsemeijer

De salarissen bij het v.h.m.o.

★

Mr F. H. Gerritzen

De toekomst van het G.A.T.T.

★

Drs H. W. J. Bosman

De commissionairsdwang in Nederland

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

38e JAARGANG

No 1891

WOENSDAG 26 AUGUSTUS 1953

KAS-ASSOCIATIE N.V.

SPUISTRAAT 172

AMSTERDAM

Giro's naar alle banken en
giro-instellingen

BETALEN • BEWAREN • BEHEREN

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing van ondernemingspensioen-
en spaarfonds en aan de
NIEUWE WETTELIJKE BEPALINGEN

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850-5345

Ondergetekende deelt mede, dat op
DINSDAG 1 SEPTEMBER 1953
ter Beurze van Amsterdam de verhandeling
zal aanvangen van

NOMINAAL fl. 10.000.000,-
4 1/4 0/0 OBLIGATIEN
LENING 1952 II

in stukken van nominaal fl. 1000,- aan toon-
der ten laste van de

GEMEENTE ROTTERDAM

Exemplaren van een Bericht zijn bij onder-
getekende verkrijgbaar.

LABOUCHERE & CO. N.V.
Amsterdam, 25 Augustus 1953

beschikbare krachten

Alleenstaand Heer, 42 jaar, wenst van betrekking te
veranderen en zoekt leidinggevende.

Commercieel Administratieve Functie

met gelegenheid tot initiatiefontplooiing.

Prima correspondent F., D., E. en Sp. Praktijkdip.
mod. talen, boekh. Tot 1952 jarenlang procuratiehouder
in Indonesië geweest. Event. spoedig beschikb. Gewenst
aanvangssalaris f 450.—. Brieven aan Postbus 425, Rot-
terdam.

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse
Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—,
overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen
ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

Economische modellen

II

Autoritair kapitalisme en socialisme

Het autoritair kapitalisme en het autoritair socialisme worden niet autoritair genoemd om de regeringsvorm die dergelijke maatschappijen zouden hebben. Het is in het geheel niet noodzakelijk dat er dictators aan het hoofd staan. „Autoritair” duidt, in de zin waarin Halm het gebruikt ¹⁾, op de afschaffing van vrije consumptiekeuze. Vrije consumptiekeuze houdt niet alleen in dat de consument vrijelijk mag kiezen uit de geproduceerde goederen, maar ook dat de consument de richting bepaalt van de te produceren goederen. In autoritaire maatschappijen kan de consument nog wel vrijgelaten worden in de keuze tussen de aanwezige consumptiegoederen, de consument zal echter nooit de richting bepalen van de productie ²⁾. Dit is de taak van de centrale Overheid. De autoritaire maatschappijen in economische zin worden bestuurd naar een centraal plan, dat het gehele economische leven betreft.

In het autoritair kapitalisme zijn de productiemiddelen particulier eigendom. Het is mogelijk, dat dit louter een juridische kwestie is en economisch gezien van geen belang. De Overheid immers stelt een plan op en dit plan kan zodanig zijn, dat er voor het particulier initiatief slechts in enkele sectoren ruimte blijft en dat de inkomsten uit de productiemiddelen niet aan de eigenaars ten goede komen.

De Overheid geeft de richting aan de productie door direct ingrijpen in het prijzenstelsel en/of door directe taakoplegging. Bij analyse blijkt de vrijheid van investeren en beroepskeuze niet onverkort te kunnen worden gehandhaafd. De mate er van hangt af van de doelstellingen die de Overheid nastreeft. Als de doelstellingen niet kwantitatief worden uitgedrukt, kunnen de individuen genoemde vrijheden wellicht in sterker mate behouden. Deze economische orde wordt echter niet gekarakteriseerd door deze vrijheden.

Kent het individu in deze economische orde meer zekerheid dan in het laissez faire kapitalisme? Dit hangt geheel af van de normen van de planning van de centrale Overheid. Het is denkbaar dat de individuen de mogelijkheid hebben om onafhankelijk van elkaar deelplannen op te stellen en uit te voeren. Dit kan tot gevolg hebben dat het economisch leven aan fluctuaties onderhevig is. De centrale planning in het autoritair kapitalisme houdt niet per definitie in, dat de zekerheid in het economisch leven toeneemt. Dit is geheel afhankelijk van de doeleinden die de Overheid stelt en de middelen die ze daartoe gebruikt.

In het autoritair socialisme zijn de productiemiddelen eigendom van de Overheid. De Overheid bepaalt de hoeveelheid te produceren productiemiddelen en de richting van de productie. Dit houdt in dat de vrijheid van consumptiekeuze en de vrijheid van investeren in deze economische orde onbekend zijn en de vrijheid van beroepskeuze aan beperkingen onderhevig is.

Doordat de Overheid de omvang van de investeringen en hun prioriteiten vaststelt, zal de planning de tendentie vertonen gedetailleerd te zijn naar fysieke eenheden. Het opstellen van een dergelijk sluitend plan wordt bereikt langs de weg van „trial and error”. De Overheid zal tevoren in een plan haar doelstellingen vastleggen. Het is echter praktisch onmogelijk dat die precies in elkaar passen en daarom zal het plan gecorrigeerd moeten worden door de „men on the spot”, want deze hebben de juiste gegevens omtrent de technische relaties die er bestaan tussen de productiefactoren onderling en de relaties tussen productiefactoren en de te produceren hoeveelheid goederen.

De autoritair socialistische maatschappij zal er toe neigen geen deelplannen ten aanzien van de productie toe te staan; de economische ontwikkeling binnen deze economische orde geeft daardoor meer grond voor voor- en tegensprekingen.

Alphen a/d Rijn.

H. BOOIJ.

¹⁾ G. N. Halm, *Economic Systems. A comparative analysis.* New York-Toronto 1951, blz. 263.

²⁾ Dit wordt ook wel zo geformuleerd: er is wel passieve, doch geen actieve consumptievrijheid.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Economische modellen (II). Autoritair kapitalisme en socialisme, door Drs H. Booij	659	Aantekeningen:	
De loonbeheersing op de viersprong	661	De vrijmaking van het internationaal kapitaalverkeer	671
De financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten voor de jaren 1953, 1954 en 1955, door Prof. Mr D. Simons	664	De demografische situatie in Italië, door Dr L. van Egéa	672
De salarissen bij het v.h.m.o., door Dr J. Karsemeijer	667	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet ...	674
De toekomst van het G.A.T.T., door Mr F. H. Gerritzen	669	Statistiek:	
De commissionairswang in Nederland, door Drs H. W. J. Bosman	670	In- en uitvoer van Nederland	674
		Grafieken:	
		Groei der Nederlandse beroepsbevolking sinds 1948	675
		Verloop der werkloosheid van 1948 t/m 1952 ..	675

Voor de niet-gesigneerde artikelen is de commissie van redactie verantwoordelijk.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

De loonbeheersing op de viersprong.

De ontwikkeling van de loonpolitiek kan in verschillende richtingen worden gezocht. Deze richtingen worden in dit artikel behandeld. 1. Handhaving van het bestaande systeem van loonbeheersing, maar waarbij meer wordt gestreefd naar loondifferentiatie. 2. Het bedrijfsleven verwerft een zekere vrijheid tussen de door de Overheid vastgestelde grenzen. De speelruimte kan door het bedrijfsleven worden benut om de differentiaties aan te brengen. De vraag is of de differentiaties zodanig zullen uitvallen dat zij stroken met een rationeel loonpatroon. Bovendien kan deze politiek leiden tot een niet-verplichte algemene loonronde. 3. Vrijheid voor de organen van het bedrijfsleven, waarbij echter de individuele werkgever door loonplafonds in zijn bewegingsvrijheid beperkt blijft. De eenvoudigste constructie is die, waarbij de bedrijfsschappen loonverordeningen vaststellen. De Sociaal-Economische Raad zou kunnen toezien op het evenwicht in de loonstructuur. Een andere constructie is die, waarbij de S.-E.R. de bevoegdheden overneemt die het College van Rijksbemiddelaars heeft. 4. Vrije loonvorming, d.w.z. het régime van vóór de oorlog. Dit zou geleidelijk bereikt kunnen worden. De tweede richting wordt niet juist geacht en de overdracht van de bevoegdheden van het College aan de S.-E.R. nauwelijks practicabel. De overblijvende kunnen gecombineerd worden.

Prof. Mr D. SIMONS, De financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten voor de jaren 1953, 1954 en 1955.

Schrijver geeft voor de on-ingewijde een historisch overzicht van de ontwikkeling van de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten. Vervolgens behandelt schrijver het wetsontwerp betreffende een noodvoorziening van de financiële verhouding voor de jaren 1953, 1954 en 1955. Het belangrijkste nieuwe element in het wetsontwerp is volgens schrijver het verzekeren van een minimumuitkering aan speciaal de kleinere gemeenten. Administratief is een verbetering het in een algemene uitkering samenvatten van verschillende vroegere uitkeringen. In het wetsontwerp wordt bovendien voorgesteld rente toe te kennen over de reserve van het gemeentefonds.

Dr J. KARSEMEIJER, De salarissen bij het v.h.m.o.

Schrijver geeft in dit artikel een overzicht van de recente ontwikkeling van de salarissen bij het v.h.m.o. en het aantal uren der leraren. Schrijver acht het noodzakelijk dat de Regering maatregelen neemt ter verhoging van de animo om de studie voor het leraarsambt te aanvaarden. Daartoe dient de bezoldiging zodanig te zijn, dat de leraren financieel en fysiek in staat gesteld worden hun ambt naar behoren uit te oefenen. Hiertoe moet de overbelasting met uren verdwijnen en de salarissen moeten zo zijn, dat een leraar zich de nodige hulpmiddelen kan verschaffen om op de hoogte te blijven van zijn vak.

Mr F. H. GERRITZEN, De toekomst van het G.A.T.T.

Van 1 Januari 1954 af hebben de verdragsluitende partijen bij het G.A.T.T. het recht over een wijziging in, resp. een terugtrekking van een tariefconcessie te onderhandelen met die verdragsluitende partij aan wie zij deze

tariefconcessie heeft verleend, waarbij een compenserende concessie aangeboden moet worden. Indien geen overeenstemming over compensaties kan worden bereikt, mag de verdragsluitende partij toch zijn concessie intrekken resp. wijzigen. In dit geval heeft echter het land aan wie de concessie aanvankelijk werd verleend, alsook het land dat geacht kan worden bij deze een aanmerkelijk belang te hebben, het recht uiterlijk zes maanden nadat de maatregel is genomen, nagenoeg gelijkwaardige concessies in te trekken. Toepassing van deze procedure kan leiden tot een geleidelijke afbraak van het samenhangende stelsel van tariefconcessies. Het is de Verenigde Staten onmogelijk vóór 30 Juni 1954 deel te nemen aan tariefonderhandelingen. Hierdoor vormt de toetreding van Japan dit jaar een moeilijk probleem voor de leden van het G.A.T.T.

Drs H. W. J. BOSMAN, De commissionnairswang in Nederland.

In Nederland bestaat de bepaling dat de aankoop en de verkoop van effecten tussen ingezetenen van Nederland niet vrij kunnen geschieden, doch moeten plaatsvinden door bemiddeling van een lid van de Bedrijfs-groep Effectenhandel. Schrijver is van mening dat geen voldoende argumenten zijn aan te voeren om de commissionnairswang, zoals de bovengenoemde bepaling in de literatuur wordt genoemd, te handhaven.

SOMMAIRE

La réglementation des salaires à un carrefour.

Cet article étudie les voies vers lesquelles le développement de la politique des salaires aux Pays-Bas peut s'orienter.

Prof. Mr D. SIMONS, Les relations financières entre le Royaume et les communes, pour les années 1953, 1954, et 1955.

L'auteur commente le projet de loi concernant la prévision des besoins pour les rapports financiers entre le Royaume et les communes pour les années 1953, 1954 et 1955.

Dr J. KARSEMEIJER, Les salaires et le „v.h.m.o.”.

L'auteur en vient à conclure que l'impôt complémentaire par heures de cours doit disparaître et que les émoluments doivent être tels qu'un professeur puisse se procurer les moyens auxiliaires nécessaires afin de rester à la hauteur de sa tâche.

Mr F. H. GERRITZEN, L'avenir du G.A.T.T.

Cet article énumère les difficultés devant lesquelles sont placés les membres du „General Agreement on Tariffs and Trade”, entre autres, en raison de la mise en oeuvre le 1er janvier 1954, des dispositions de l'article 28 du G.A.T.T.

Drs H. W. J. BOSMAN, Le commissionnaire obligatoire aux Pays-Bas.

En Hollande, l'achat et la vente des effets entre habitants des Pays-Bas doivent se faire par l'intermédiaire d'un membre du groupe professionnel du commerce des titres. L'auteur ne voit aucune raison valable pour le maintien de cette mesure.

De loonbeheersing op de viersprong

De arbeidsvoorwaarden zijn in Nederland niet vrij. Een collectieve arbeidsovereenkomst behoeft de goedkeuring van het College van Rijksbemiddelaars; maar dit is niet het meest wezenlijke. De wezenlijke vrijheidsbeperking ligt bij een, van hetzelfde College afkomstig en deels met de collectieve arbeidsovereenkomsten samen vallend, stelsel van loonplafonds, dat naar boven grenzen stelt aan hetgeen de individuele werkgever terzake van het loon met zijn werknemer mag overeenkomen. Wie deze grens overschrijdt, kan in de verte de geldboete en de deur van de gevangenis zien opdoemen. Voor de binnen- en buitenlandse buitenstaander lijkt dit alles bar en boos en bijster star; ingewijden weten echter dat het stelsel soepel, in overleg en vaak in volledige overeenstemming met het bedrijfsleven, i.c. de bedrijfstaksgewijze organen en de Stichting van den Arbeid, wordt gehanteerd. Het College van Rijksbemiddelaars kan gemakkelijk als een samenzwering van dictatoren worden afgeschilderd, maar met even veel — of weinig — recht kan men het als de loopjongen van het bedrijfsleven betitelen.

Hoe dat ook zij, de loonbeheersing sluit de volledige vrijheid van het bedrijfsleven — zowel van de organen daarvan als van de individuele werkgevers en werknemers — uit. Men heeft dit zeven jaar lang aanvaard. De loonbeheersing heeft trouwens datzelfde bedrijfsleven, en meer in het algemeen het volkshuishouding, geen wind-eieren geleid.

Thans kentert het tij. Reeds lang schreven de kranten over meer vrijheid in de loonpolitiek. Zij kunnen de gemakkelijk doen. Wie verantwoordelijkheid draagt in de loonsector is minder gauw tot krachtige uitspraken geneigd. De Sociaal-Economische Raad adviseerde in Maart van dit jaar de Regering; unaniem was hij van mening, dat de organisatie van de loonbeheersing dezelfde moest blijven. Er zouden echter, volgens een kleine meerderheid van de Raad, bij overigens gelijke organisatie, zekere speelruimten moeten komen tussen door het College vastgestelde loonvloeren en loonplafonds; daartussen zou het bedrijfsleven zelf zijn weg mogen vinden. Maar deze „margepolitiek” zou niet aanstonds worden ingevoerd maar pas later — over één of twee jaar. Een grote minderheid van de Raad was er trouwens helemaal op tegen. Om de maat der voorzichtigheid vol te maken vond men elkaar, in dit advies, weer op een aantal ondergeschikte punten, die nog ter sprake komen.

In Juli bleken de werkgevers zich te hebben bedacht. Hun vier verbonden stuurden een verklaring in zee. De inhoud er van was echter meer geruchtmakend dan helder. Mannentaal, maar dan in het vage. „Na 1 Januari 1954 zal, behoudens bijzondere omstandigheden, niet meer aan algemene loonmaatregelen worden meegewerkt”. Dat is in zoverre duidelijk, dat men van overheidswege opgelegde loonsverhogingen over de gehele linie, dus loonronden, verwerpt. Maar betekent het ook dat men tegenstander is van loonplafonds, zoals deze thans door het College worden gehanteerd? Of willen de genoemde verbonden deze, of soortgelijke, plafonds, dus de onvrijheid voor de individuele ondernemer, laten voortbestaan? Men mag er naar raden. Ook nadat commentatoren en explicatoren in de pers en voor de radio hun nuttig werk hebben gedaan. Zo blijkt uit het artikel van A. Albrechts in „E.-S.B.” van 12 Augustus wel van een gewenste coördi-

nerende taak van het georganiseerde bedrijfsleven, maar het hoe en in hoeverre der — zoals de schrijver, in aansluiting bij de verklaring er werkgevers zegt — nog in studie. Toch is zoveel wel duidelijk, dat men in deze krug verandering van lucht wil, dat men bordjes wil verhangen.

Eenzelfde streven is merkbaar bij de confessionele vakbeweging: er wordt decentralisatie gevraagd, meer verantwoordelijkheid voor de bedrijfstaksgewijze organen. Men wil hier in de richting van de bovengenoemde marges. Wil men ook verder? Het is niet duidelijk. Maar ook hier leeft onbehagen.

Duidelijk is slechts het standpunt van het Nederlands Verbond van Vakverenigingen. De roep om vrijheid in de loonpolitiek vindt in deze kring geen weerklank. Men is bereid in de toekomst over een loonvaststelling door de P.B.O.-organen te praten; maar voorshands moeten wijzigingen beperkt blijven tot versoepeling binnen het bestaande stelsel, dat — en daar wordt van die kant met klem op gewezen — zijn deugdelijkheid, ook volgens de verklaring der werkgevers, heeft bewezen. Het artikel van H. Vos in „E.-S.B.” van 12 Augustus geeft dit standpunt helder weer.

Het is aannemelijk, dat ook de Overheid zich met de zaak bezighoudt. Haar standpunt is echter tot nog toe in diepe duisternis gehuld. Van alle bij de loonvorming betrokken partijen is zij tot nog toe de zwijgzaamste geweest. Ook tegenover onze Belgische vrienden? Uit de Belgische pers, die vaak meer weet en althans meer zegt dan de onze, zou men opmaken, dat het wel zo was.

Er is dus deining op? Daar de loonbeheersing. Welke wind jaagt de golven op? Daar is in de eerste plaats de frisse bries van het vrijheidsverlangen. Waarom zou de Nederlandse Overheid haar subjecten een beperking van de bewegingsvrijheid opleggen, die men elders in de democratische wereld niet kent? Wie het subsidiariteitsbeginsel hoog houdt vindt daarin een extra reden, om te zoeken naar een grotere rol voor „lagere” organen. Verder schrijft men de loonbeheersing starheid toe; en al weten ingewijden vaak beter (het S.-E.R.-advies heeft hier voortreffelijke uiteenzettingen gegeven, die opvoedend kunnen werken op de niet-ingewijden), een systeem is ten slotte een systeem en de soepelheid moet derhalve grenzen kennen. De loonbeheersing heeft voorts geleid tot een zekere uniformering van het loon; met name leidt de werkclassificatie in beginsel tot „gelijk loon voor gelijke arbeid”. Dit heeft zekere voordelen, vooral van psychologische aard, maar de econoom zal aanstonds opmerken, dat een hoger loon in de expanderende bedrijfstakken en bedrijven de functie heeft, de arbeid te leiden naar de plaatsen, waar hij het nuttigst is. Dergelijke loonverschillen hebben tevens de strekking de arbeider te doen delen in de hogere bedrijfsresultaten van het bloeiende bedrijf, en ook dat achten velen een voordeel. Een verder — beoerd — nadeel van de loonbeheersing: zij bevorderde de nivellering, en dat is in veler ogen wel het afschuwelijkste wat men een systeem zou kunnen aanwrijven. (Hierbij zij aangetekend, dat de nivellering toch ook haar aantrekkelijke zijden heeft, en dat het voorts allermeest vaststaat, dat een „vrije” loonvorming, waarbij dus de macht der bonden een grote rol speelt, niet tot een nog groter nivellering zou hebben geleid). Ten slotte hebben onze Benelux-partners hun eigen visie en hun eigen critiek op onze loonbeheersing. De wind, die uit al deze

hoeken komt aanwaaien wordt versterkt, doordat zij gestuwd wordt door een hogedrukgebied van optimisme inzake onze economische positie. De betalingsbalans heeft een overschot, de deviezenvoorraad groeit en groeit, en waarom zouden wij dan niet een straf régime vervangen door een, dat meer ruimte biedt?

Zo staan de zaken. De concrete plannen der critici van het huidige systeem zijn weinig scherp omschreven; maar de teneur is te onderkennen. Laten wij, ter nadere precisering, nagaan in welke richtingen de ontwikkeling van de loonpolitiek kan worden gezocht. Het zijn er een viertal.

De eerste weg is de handhaving van het bestaande systeem van loonbeheersing, met binnen het bestaande loonstelsel zodanige wijzigingen in de loonpolitiek, dat enkele der boven aangestipte desiderata worden vervuld. De functie en de bevoegdheden van het College van Rijksbemiddelaars blijven dezelfde; collectieve arbeidsovereenkomsten moeten evenals thans worden gefiatteerd, het College kan loonregelingen treffen en er blijft voor de individuele werkgever een door straffen gesanctionneerd loonplafond. Het verschil met de bestaande toestand is, dat er meer dan thans gestreefd zou kunnen worden naar loondifferentiatie, en wel in tweeërlei zin: bloeiende bedrijfstakken betalen voor dezelfde arbeid een hoger loon dan kwijnende; en de, met verschillen in functie samenhangende, beloningsverschillen nemen toe. Een dergelijke loonpolitiek zou meer dan tot dusverre gericht zijn op een toestroming van arbeiders naar die plaatsen van het economisch leven, waar zij een hoog economisch nut afwerpen. Als extra criterium voor de differentiëring der lonen tussen bedrijfstakken zou men het werkloosheidscijfer in de betrokken bedrijfstak kunnen bezigen, zoals door de Sociaal-Economische Raad is aanbevolen. Er zou langs deze weg gebroken worden met een der belangrijke, zij het niet steeds star volgehouden principes van de huidige loonpolitiek: gelijk loon voor gelijke arbeid.

Wat de denivellering betreft zou verder kunnen worden gegaan dan het College thans, met name op basis van de werkclassificatie, nastreeft. De werkclassificatie is bij de denivellering een nuttig middel, maar de helling van de loonlijn — die het verband tussen het door de werkclassificatie aangegeven puntental en het daarbij behorend loon aangeeft — zou kunnen worden vergroot. Voorts kunnen — en ook dat is door de Sociaal-Economische Raad aanbevolen — de scholings- en omscholingspremies op groter schaal worden toegepast, teneinde de scholingsprikkel te verhogen.

Deze eerste weg kan tot bepaalde resultaten leiden, maar tot meer vrijheid leidt hij niet. Men zou het bedrijfsleven — in casu de Sociaal-Economische Raad — in versterkte mate kunnen inschakelen bij de loonpolitiek in bovenbedoelde zin, maar de Overheid — in casu het College van Rijksbemiddelaars — houdt de uiteindelijke zeggenschap.

De tweede weg biedt een wezenlijke liberalisatie: de margepolitiek. Het bedrijfsleven verwerft hier een zekere vrijheid, zij het tussen de door de Overheid vastgestelde grenzen. Ten principale blijft de loonvorming onvrij, maar er ontstaat een zekere speelruimte. Deze speelruimte kan door het bedrijfsleven worden benut om de differentiaties aan te brengen, waarvan boven sprake was. Zullen zij zodanig uitvallen, dat zij stroken met een rationeel loonpatroon? Men moet het hopen, maar men hoeft er

geen vertrouwen in te hebben. Indien de machtsfactor bij de loonbepaling binnen de marge de doorslag zou geven, valt te vrezen, dat van de denivellering weinig terecht komt en dat krachtig georganiseerde bedrijfstakken of bedrijfstakken waar een sterke E.V.C.-agitatie heerst, of waar de schaarste aan arbeidskrachten het grootst is, de marge het eerst zullen opvullen. De bouwvakken, waar een loonsverhoging economisch gezien misplaatst zou zijn, zouden wel eens een slecht exemplaar kunnen opleveren.

Daarnaast heeft deze weg een principieel aspect. Indien de Overheid een marge openstelt betekent dit, dat zij geen beperking oplegt aan de opvulling er van. Zou iedere bedrijfstak de lonen tot het maximum willen verhogen, dan behoort de Overheid dit niet tegen te gaan. Zo gezien is het onwaarschijnlijk dat er werkgevers en werknemers gevonden zullen worden die de gereserveerdheid op kunnen brengen om de loonsverhoging achterwege te laten. De toestand in de bedrijfstak moet al zeer slecht zijn wil men aan de invitatie — want dat is het — tot loonsverhoging weerstand bieden. Maar dan betekent de marge weinig anders dan een niet-verplichte algemene loonronde.

De derde weg is die van de vrijheid voor de organen van het bedrijfsleven, waarbij echter de individuele werkgever als tevoren door loonplafonds in zijn bewegingsvrijheid beperkt blijft. Men kan deze weg aanduiden als „overdracht der bevoegdheden aan het bedrijfsleven”.

De eenvoudigste en meest in de lijn van de ontwikkeling liggende constructie is die, waarbij de bedrijfschappen loonverordeningen vaststellen, welke eventueel een loonmaximum omvatten. Deze organen hebben daartoe de bevoegdheid krachtens de Wet op de Bedrijfsorganisatie, zij het dat hun vrijheid beperkt wordt doordat de Minister de verordeningen moet goedkeuren. Wenst men de vrijheid verder te vervolmaken, dan zou de Minister deze bevoegdheden, onder voorwaarde dat zekere richtlijnen gehandhaafd blijven, geheel of ten dele aan de Sociaal-Economische Raad kunnen delegeren. Dit toporgaan zou dan kunnen toezien op het evenwicht in de loonstructuur.

Deze weg is echter niet aanstonds te bewandelen. De schappen zijn er nog niet, en al mag men vertrouwen dat er eerlang een aantal tot stand zullen komen, dan nog is de wijziging in de loonbeheersing slechts gradueel. Wil men in dezen sneller voortgaan dan zou de overdracht der bevoegdheden in dier voege kunnen geschieden, dat aanstonds datgene, wat thans door het College van Rijksbemiddelaars, krachtens het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen 1945, wordt verricht, door het toporgaan van het bedrijfsleven — laten wij zeggen de Sociaal-Economische Raad — zal worden gedaan. De collectieve arbeidsovereenkomsten en de eventuele loonverordeningen der bedrijfschappen behoeven dan de goedkeuring van deze Raad; hij kan loonregelingen treffen en de aldus gestelde loonnormen hebben kracht van wet. Aldus zou men inhoud kunnen geven aan de in de verklaring der werkgevers te berde gebrachte gedachte, de S.-E.R. richtlijnen te doen geven — en kracht te doen bijzetten! — voor de bedrijfstaksgewijze organen, al dan niet met publiekrechtelijk karakter.

De Overheid kan bij deze laatste constructie een vinger in de pap houden, doordat zij krachtens de Wet op de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie een vernietigingsrecht kan uitoefenen met betrekking tot de door de Sociaal-Economische Raad genomen besluiten. Het zal

daarbij een kwestie van tactiek blijken, in hoeverre de Overheid, met haar vetorecht op de achtergrond, haar bedoelingen zal weten te realiseren. Een dergelijke verschuiving van bevoegdheden ligt in zekere zin in de lijn van de ontwikkeling. Zij bekleedt de Sociaal-Economische Raad met vergaande bevoegdheden; zo vergaand zelfs, dat sommige voorstanders van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie er voor zullen terugdeinzen; de S.-E.R. is in het systeem van de P.B.O. niet geconcipieerd als een orgaan met grote bevoegdheden. Dit maakt het hier geschetste stelsel misschien tot een slechts in theorie bestaande mogelijkheid. Te bedenken is, dat de politici er hun zegen aan moeten geven: er is, in tegenstelling tot de overige drie wegen, een wijziging van het B.B.A. voor nodig, die slechts bij de wet kan geschieden. In het Parlement zou wellicht nauwelijks een meerderheid voor de hier bedoelde constructie kunnen worden gevonden.

Toch is het goed de gedachte van een zodanige machtsverschuiving nog even verder uit te werken, omdat zij een inzicht geeft in de terzake bestaande verhoudingen. Een cynicus zou bij deze machtsverschuiving kunnen aantekenen, dat er in feite heel weinig verandert. Eerst had het College van Rijksbemiddelaars het heft in handen, daarna de Sociaal-Economische Raad. Beide organen kan men, juist uit hoofde van hun bevoegdheden, bestempelen als overheidsorganen. Er worden door deze verschuiving slechts enkele bordjes verhangen: het adres der loonbeheersers verplaatst zich van Emmapark 4 naar Bezuidenhoutseweg 60.

Intussen is deze cynische kijk op de machtsverschuiving te oppervlakkig. Het College van Rijksbemiddelaars vertegenwoordigt de Overheid; de Sociaal-Economische Raad vertegenwoordigt het bedrijfsleven. Het maakt een reëel verschil of de macht primair ligt bij de Overheid of bij het bedrijfsleven, zelfs al bekleedt men dit bedrijfsleven met bevoegdheden, die het in zekere zin tot Overheid stempelen. Hetzelfde geldt voor een loonbeheersing door de bedrijfsschappen. Men zal, als men deze weg opgaat, ervaren dat de sfeer van de loonvorming, en het gedrag van de daarbij betrokken partijen, een wezenlijke wijziging ondergaat. Vakbonden, die het „neen” van het College, zij het mokkend, accepteren, omdat zij achter het College het gezag van de Regering ontwaren, zullen in de P.B.O.-organen soms gedwongen zijn het been stijf te houden. De vrijheid voor het georganiseerde bedrijfsleven, die langs deze weg wordt verworven, zal zich manifesteren in de loonstructuur en in het loonniveau. De vrijheid is een groot goed, maar men verkrijgt haar niet om niet.

Ten slotte is er een vierde weg: die van de vrije loonvorming. Vrijheid betekent in deze, dat de individuele werkgever vrij wordt zijn loon naar believen te verhogen. Dit is het régime dat wij vóór de oorlog kenden. De collectieve arbeidsovereenkomst beperkt de vrijheid van de individuele werkgever naar beneden, niet naar boven. Schaft men de op het B.B.A. steunende loonplafonds af, dan treedt deze toestand in. Het is daarbij niet uitgesloten dat de Overheid zeggenschap behoudt of een richtlijn geeft inzake de collectieve arbeidsovereenkomsten. De vrijheid der organen van het bedrijfsleven behoeft niet een volledige te zijn: zij zijn, meer dan de individuele ondernemer, beperkt door de eisen van het algemeen belang, en het behoeft niet in strijd te zijn met een vrije loonvorming wanneer de Overheid aan deze eisen een zekere kracht weet bij te zetten. Dit laatste zou wellicht zijn juridische basis kunnen vinden in de bevoegdheid,

AUSTIN

let eens op
hoeveel U er
op de weg
ziet

R. S. STOKVIS & ZONEN N.V.
140 dealers en subdealers,
overal in Nederland.

welke de Minister van Sociale Zaken op grond van de Wet van 1937 heeft (en die thans, krachtens het B.B.A., bij het College berust) om collectieve arbeidsovereenkomsten onverbindend te verklaren.

De vrije loonpolitiek in deze zin ligt niet aanstonds binnen ons bereik. Onze economische positie is nog te kwetsbaar om de loonsverhogingen te kunnen dragen, die uit een geforceerde stap in deze richting met stelligheid zouden voortvloeien. Maar het grote voordeel van deze vierde weg is, dat men hem geleidelijk en met bedachtzaamheid kan bewandelen. Men kan bedrijfstakken losmaken uit het huidige systeem van de loonbeheersing; de vrijheid wordt aldus stap voor stap herwonnen. Men kan ook eerst andere arbeidsvoorwaarden — zoals pensioenregelingen, winstdelingsregelingen, e.d. — vrijgeven. Voorts ware te overwegen of bij de grootte van de onderneming een criterium zou kunnen liggen: ondernemingen met minder dan tien arbeiders zouden in sommige bedrijfstakken wellicht uit het systeem kunnen worden losgemaakt. Bij de keuze der bedrijfstakken kan men zich laten leiden door de mate waarin een loonsverhoging te dezer plaatse al dan niet schadelijk zou zijn voor de economie als geheel. Een bloeiende bedrijfstak waar men een zekere loonsverhoging wenst, kan wellicht eerder worden geliberaliseerd dan een kwijnende. Men kan voorts in aanmerking nemen in hoeverre er psychologische kettingreacties kunnen ontstaan. Ten slotte kan men letten op de „rijpheid” van de bedrijfstak, bijvoorbeeld in verband met de totstandkoming van P.B.O.-organen. Zo kan de beheersing der arbeidsvoorwaarden door de Overheid stap voor stap worden opgeheven. Langs deze weg is ook de prijsbeheersing en een reeks van fysieke controles geleidelijk tot een zaak van het verleden geworden.

Vier wegen. Welke men wil inslaan is een kwestie van politieke voorkeur, meer nog dan van economisch inzicht. Het wil ons voorkomen dat de tweede weg, die der marges, niet de juiste is: hij leidt waarschijnlijk niet tot een juiste loonstructuur, maar tot een min of meer algemene loonsverhoging. De Sociaal-Economische Raad heeft deze methode alleen maar aanbevolen en geen verderstrekkende liberalisatiemethoden in zijn advies getrokken, omdat het tot de S.-E.R. gerichte verzoek om advies in beperkte termen was vervat. Voorts lijkt de overdracht der bevoegdheden van het College aan de S.-E.R. nauwelijks practicable, omdat de politieke hinderenissen daartoe te groot zijn. Blijven over: de loondifferentiatie binnen het bestaande systeem van loonbeheersing, de inschakeling der bedrijfsschappen zodra deze er zijn, en het losmaken van bedrijfstakken, groepen van bedrijven, groepen van arbeiders of bepaalde arbeidsvoorwaarden uit het stelsel der plafonds. Deze drie

wegen hebben het grote voordeel, dat zij gecombineerd kunnen worden. Bij deze combinatie kan men handelen naar gelang de omstandigheden het voorschrijven. Zo wordt geen dogmatische politiek gevoerd, waarbij principes op onvruchtbare wijze botsen, doch men kan zich richten naar de feitelijke situatie in de bedrijfstakken en in de bedrijven. Een verstandige liberalisatie van de loonbeheersing in deze zin kan het risico van verstoring van de arbeidsvrede tot een minimum reduceren, leiden tot een rationele loondifferentiatie en tot een gezonde inschakeling der bedrijfstaksgewijze organen en ten slotte tot bevrediging van het vrijheidsverlangen.

Het slagen van een dergelijke politiek heeft de voortgezette wil tot samenwerking van alle betrokkenen als

voorwaarde. Men beseffe daarbij intussen, dat een toegestane vrijheid zal worden benut, en dat de gewenste loondifferentiatie grosso modo een verhoging van het loonniveau impliceert. Een land dat een hoge en stabiele werkgelegenheid nastreeft en dat in sterke mate van de export afhankelijk is zal in dit opzicht voorzichtig moeten zijn. De Regering zal zich altijd moeten voorbehouden om, indien de ontwikkeling haar in dit verband bedenkelijk voorkomt, de teugels weer aan te halen: het instrument der loon- en prijspolitiek is te belangrijk om het uit de hand te laten lopen. Veel zal dus afhangen van de zelfbeperking, welke het bedrijfsleven zich weet op te leggen.

De financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten voor de jaren 1953, 1954 en 1955

Zelfs voor de ingewijde is het moeilijk zich voor de geest te halen wat de laatste regeling van de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten behelsde, en zich met dit beeld voor ogen te realiseren in welk opzicht een nieuw voorstel tot regeling daarvan afwijkt. Hoe moet het dan de on-ingewijde vergaan, die periodiek over dit probleem in „E.-S.B.” een artikel voorgezet krijgt, waarvan de titel reeds van de lezing afschrikt? Aan hen, die zich misschien toch aan die lezing hebben gewaagd, zij in herinnering gebracht, dat de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten de regeling is voor uitkeringen van het Rijk aan de gemeenten ter voorziening in haar niet op andere wijze gedekte behoeften aan algemene middelen. Zij is een gevolg van de semi-zelfstandige positie, die de gemeenten in ons staatsbestel innemen. Waren de gemeenten slechts administratieve onderdelen van de Staat, wier besturen zich geheel moesten richten naar de bevelen van 's Rijks Regering, dan zou de financiële verhouding slechts tot uitdrukking komen in enkele posten van de Rijksbegroting, waaruit de Regering de uitgaven van het door haar bevolen of gesanctioneerde beleid zou vergoeden.

Maar aan de gemeenten is in de Grondwet de regeling en het bestuur van haar huishouding onder zekere beperkende voorwaarden overgelaten en met deze autonomie, die daarom juister als „beperkte zelfstandigheid” kan worden gekenschetst, moet een eigen financieel beleid gepaard kunnen gaan. De Grondwet opende hiertoe de mogelijkheid van het heffen van plaatselijke belastingen, waarvoor de wet algemene regels diende te geven en die in concreto door de Kroon moesten worden goedgekeurd. Zolang deze plaatselijke belastingen aan de gemeentebesturen voldoende middelen verschaffen tot het bestrijden van hun uitgaven, bestond het vraagstuk van de financiële verhouding niet. Het deed zijn intrede toen de macht der gemeentebesturen tot eigen belastingheffing zodanig werd beperkt, dat zij in het dekken hunner uitgaven zonder hulp tekort moesten schieten. Aldus heeft reeds in 1865, bij de afschaffing van de gemeentelijke accijnzen, de financiële verhouding haar aanvang genomen, doordat toen aan de gemeenten viervijfde deel van de opbrengst der door het Rijk geheven personele belasting werd uitgekeerd. Sindsdien is de financiële verhouding, die in 1897 door de wet-Sprenger van Eijk deze naam heeft ontvangen, een onvermijdelijk element in

de gemeentelijke financiën en een der moeilijkste problemen van het staatsbestuur gebleven.

In dit artikel zal ik de geschiedenis van de financiële verhouding niet beschrijven. Uit het door mij vermelde begin dier geschiedenis blijkt de nauwe samenhang met de aan de gemeenten gelaten mogelijkheden tot belastingheffing. Die mogelijkheden werden in de laatste decennia der negentiende eeuw en tot de twintiger jaren dezer eeuw geleidelijk verruimd. Met name waren hierdoor de plaatselijke inkomensheffingen in de meeste gemeenten voldoende om, naast de opbrengsten van andere belastingen, de winsten van gemeentelijke bedrijven en niet bijster belangrijke financiële verhoudingsuitkeringen, de behoeften der gemeenten te dekken.

Maar bij deze van gemeenterechtelijk standpunt gezien vrijwel ideale toestand ontstonden zodanige verschillen in belastingdruk, dat deze door de inwoners van de gemeenten met hoge belastingen als onrechtvaardig werden gevoeld. Die verschillen waren ook zeer aanzienlijk. In de gemeenten met de zwaarste belastingdruk werd bij een gelijk inkomen meer dan tienmaal zoveel aan gemeentelijke inkomstenbelastingen geheven dan in gemeenten met lage belastingdruk. De financiële verhouding kreeg daarom — naast het dekken van een deel der gemeentelijke uitgaven — een tweede doel, het nivelleren van de belastingdruk in de diverse gemeenten. Het accent werd hierdoor verplaatst van de eigen belastingheffing naar de ontvangsten uit algemene uitkeringen. Sinds de wet van 1929 mochten de gemeenten geen gemeentelijke inkomstenbelasting meer heffen, wel slechts een beperkt aantal opcenten op de toen ingevoerde gemeentefondsbelasting en op de vermogensbelasting. De hoofdsom der door het Rijk geheven gemeentefondsbelasting en 50 opcenten op de vermogensbelasting waren de middelen, waarmee het toen geschapen gemeentefonds (naast een aanvullende rijksbijdrage aan het fonds) werd gevoed.

Deze tendentie werd in 1935 versterkt toen bij de wet op het werkloosheids subsidiefonds aan de gemeenten een vierde van haar belastingcapaciteit werd ontnomen en de opbrengst daarvan met een rijksbijdrage in een fonds tot dekking der werkloosheidsuitgaven werd gebracht, waaruit de gemeenten naar gelang van hun werkloosheidsuitgaven en draagkracht uitkeringen ontvingen.

Sinds 1940 hebben andere beweegredenen er toe geleid, dat het gemeentelijk belastinggebied nog meer werd

beperkt. De nieuwe wijze van heffing van een groot deel der inkomstenbelasting, namelijk door de heffing bij de bron van loonbelasting en dividendbelasting, maakte het voortbestaan van de gemeentefondsbelasting en haar opcenten bezwaarlijk. Ook de gemeentelijke opcenten op de vermogensbelasting vervielen en met de nieuwe belastingen op de gehele winst der naamloze vennootschappen eveneens de tot dusver aan de gemeenten uitgekeerde heffing van 48 opcenten op de hiermede afgeschafte dividend- en tantiëmebelasting. Bij de invoering in 1942 van de ondernemingsbelasting werd aan de gemeenten weer wel een belangrijk aandeel daarin gegeven en in de bepaling van de hoogte van dit aandeel waren de gemeenten althans theoretisch vrij. Doch na de oorlog is in 1950 ook de ondernemingsbelasting weer verdwenen.

De gaten, die door al deze maatregelen in de gemeentelijke financiën werden geslagen, zijn wel telkens gedicht met rijksuitkeringen. Doch aldus werden de gemeenten meer en meer van de algemene uitkeringen van het Rijk afhankelijk. Aan de inleiding van de heer L. H. H. R. van Wensen voor het laatste congres der Vereniging van Nederlandse Gemeenten, dat handelde over de betekenis en de grondslag van het eigen belastinggebied door de gemeenten, ontleen ik het navolgende overzicht van de onderlinge verhouding der gemeentelijke inkomsten uit belastingen en algemene uitkeringen ¹⁾.

In de totale inkomsten der gemeenten aan belastingen en algemene uitkeringen droegen bij:

	Belastingen	Alg. uitkeringen
1920-1928	92 pCt	8 pCt
1940	66 pCt	34 pCt
1948	37 pCt	63 pCt
1951	21 pCt	79 pCt

Men begrijpt, dat bij een dergelijke groei van de algemene uitkeringen de regelen volgens welke deze worden gegeven, steeds van meer belang zijn geworden. Indien die regelen zouden hebben ontbroken, indien dus slechts een fonds zou zijn gevormd, waaruit de Regering naar eigen inzicht uitkeringen aan de gemeenten kon verstrekken, zou elke zelfstandigheid in het financiële beleid der gemeenten zijn verdwenen. Het tegendeel werd nagestreefd bij de regeling der financiële verhouding en daarom werd gezocht naar een zo groot mogelijke objectivering in de toekenning der uitkeringen.

Sedert de oorlog wordt bovendien gepropageerd aan de gemeenten gezamenlijk meer invloed op die toekenning en op het beheer van het gemeentefonds te verschaffen. Ten dele is dit ook een gevolg van de moeilijkheid voor de verdeling van de beschikbare middelen tussen de verschillende gemeenten objectieve maatstaven te geven. Uit hetzelfde fonds moeten uitkeringen worden gedaan aan alle gemeenten, dus zowel aan de grote als aan de kleinere gemeenten. Naar gelang van de bevolkingsgrootte verschilt de financiële structuur der gemeenten en tussen gemeenten met gelijke bevolkingsgrootte bestaan weer talrijke verschillen op grond van omstandigheden van economische of sociale aard. Verdellingsleutels te vinden, die zonder zich precies te richten naar de werkelijke uitgaven van iedere gemeente, voor het overgrote deel toch een bevredigende uitkomst geven, is zo moeilijk, dat het probleem terecht meer dan eens is vergeleken met dat van de quadratuur van de cirkel.

Het is reeds daarom niet te verwonderen, dat de Commissie-Oud, die na de oorlog is ingesteld om maatregelen

te beramen voor het herstel van de financiële zelfstandigheid van de gemeenten en van de provinciën, nog slechts ten dele in haar taak is geslaagd. Voor de elf provinciën, waarvan de financiën vrij gemakkelijk te overzien zijn, heeft zij een redelijk werkende oplossing voorgesteld, die door de wetgever werd geaccepteerd. Voor de gemeenten heeft zij het nog niet verder kunnen brengen dan tot voorstellen tot het regelen van de financiële verhouding telkens voor enige jaren. Het eerste voorstel betrof een noodvoorziening voor de jaren 1948, 1949 en 1950, die ingevolge het tweede voorstel, met enige wijzigingen, voor de jaren 1951 en 1952 is verlengd.

Thans is dan wederom naar aanleiding van een voorstel der Commissie-Oud bij de Staten-Generaal een wetsontwerp (No 3053) ingediend betreffende een noodvoorziening voor de jaren 1953, 1954 en 1955. Die ruimere periode hangt samen met de gedachte van de Commissie-Oud, dat voor de zelfstandigheid van de gemeenten in elk geval enige teruggave van het afgenomen eigen belastinggebied aan de gemeenten nodig is. Men zie omtrent de motieven daarvoor de inleidingen van de heren Oud en Van Wensen en de debatten van het reeds genoemde congres der Vereniging van Nederlandse Gemeenten ²⁾. Gedacht wordt aan een plaatselijke inkomstenbelasting, die zou worden geheven van het belastbare inkomen, verminderd met de hierop reeds aan het Rijk betaalde inkomstenbelasting. Bij de tegenwoordige hoogte der inkomstenheffingen is het echter niet mogelijk ook maar enige vrijheid in dit opzicht aan de gemeenten te geven. Maar volgens de thans geldende wetgeving zullen de verhogingen van belastingen, die ter dekking van de bijzondere uitgaven voor de defensie worden geheven, na de afloop van 1954 beëindigd zijn. Als dit bewaarheid mocht worden, zal in 1955 kunnen worden getracht een regeling te treffen, die een beperkte gemeentelijke inkomstenbelasting zou mogelijk maken. Het is voor de Commissie-Oud een zekere voldoening, dat nu in een officieel regeringsstuk, nl. de memorie van toelichting van het wetsontwerp, deze mogelijkheid wordt genoemd. De Regering van thans staat dus in beginsel niet afwijzend tegenover het denkbeeld van die gemeentelijke inkomstenbelasting.

De voorgestelde regeling zelf sluit overigens nauw aan bij wat in de vorige noodvoorziening reeds was bepaald. Technisch wordt het uitkeringsstelsel vereenvoudigd, doordat een aantal objectieve en subjectieve uitkeringen uit de vroegere jaren wordt samengevat en tot grondslag gemaakt voor een hierdoor thans objectief vast te stellen uitkering voor de nieuwe periode. Deze nieuwe „algemene uitkering” is dus gebaseerd op het werkelijke uitgavenpeil van het verleden; in vele gevallen zal zij daardoor niet voldoende rekening houden met de werkelijke behoeften der gemeenten op grond ook van sindsdien nodig of wenselijk gebleken voorzieningen. Enigermate wordt hieraan tegemoetgekomen voor de kleinere gemeenten, doordat een minimum voor de uitkering per inwoner wordt bepaald, waarvoor in het wetsontwerp regelen worden gegeven (art. 4 lid 2).

De naar vaste regelen bepaalde algemene uitkering kan dan nog op subjectieve wijze worden verhoogd, nl. indien „zich in een gemeente omstandigheden voordoen, welke doen verwachten, dat de uitkering aanmerkelijk tekort zou schieten in de voorziening in de behoefte dezer gemeenten aan algemene inkomsten” (art. 4 lid 3). Het is niet te verwachten, dat deze subjectieve verhoging

¹⁾ Tijdschrift Bestuurswetenschappen, Juli 1953, blz. 207.

²⁾ T.a.p. blz. 189 e.v.

dikwijls zal worden toegepast. De vroegere subjectieve uitkering, die zeer vele gemeenten nodig hadden, is immers al begrepen in de algemene uitkering en zij is dus als onderdeel van deze geobjectiveerd of juist, bevoren. De nieuwe subjectieve verhoging van de uitkering is dan ook niet in de eerste plaats bedoeld voor gemeenten, die een acuut begrotingstekort hebben. Veel meer heeft zij tot strekking tegemoet te komen aan wijziging in de behoefte aan algemene inkomsten, welke als gevolg bijv. van structuurverandering in een gemeente kan ontstaan. Men denke hier aan gemeenten, waar de industrialisatie in de laatste jaren met kracht is aangevat en wier behoefte aan middelen dientengevolge van geheel andere aard is geworden dan in vroegere jaren, terwijl de gegevens dier vroegere jaren tot de vaststelling van de algemene uitkering hebben geleid. Volgens het ontwerp zullen de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Financiën omtrent een verzoek van het gemeentebestuur tot een dergelijke subjectieve verhoging naast het advies van Gedeputeerde Staten ook dat der Rijkscommissie van Advies voor de Gemeentefinanciën vragen.

Voor het gemis van de vervallen ondernemingsbelasting wil het ontwerp aan de gemeenten toewijzen de opbrengst van de hoofdsommen der grondbelasting en van de personele belasting en voor het nog overblijvende nadelige verschil een uitkering toekennen uit het gemeentefonds, met de naam van „belastinguitkering”.

Het stelsel, dat de uitkeringen uit het fonds naar gelang van de beschikbare middelen verhoogd of verlaagd worden en dat een gedeelte eventueel wordt gereserveerd voor uitkering in volgende dienstjaren, is ook bij dit ontwerp behouden.

Als novum is nog te vermelden het voorstel, dat het Rijk aan het gemeentefonds rente zal vergoeden wegens in 's Rijks Kas aanwezige middelen der reserve van dat fonds. Daarmede wordt uitdrukkelijk erkend, dat deze reserve toekomt aan de gezamenlijke gemeenten, voortgekomen als zij is uit een overschot der inkomsten van wat men tegenwoordig het „collectieve belastinggebied” der gemeenten pleegt te noemen.

Voor de voeding van het fonds wil het ontwerp ook het bestaande stelsel volgen, nl. dat in het fonds een percentage van de zuivere opbrengst der rijksbelastingen wordt gestort. Dit gedeelte wordt gesplitst in een percentage voor de algemene uitkeringen (9,75 pCt van de opbrengst der rijksbelastingen) en een percentage ten behoeve van de belastinguitkeringen (3,25 pCt dier opbrengst).

Al met al brengt het ontwerp niet veel nieuws. Administratief is een verbetering het in een algemene uitkering samenvatten van verschillende vroegere uitkeringen, de rentetoekenning over de reserve van het gemeentefonds is meer van principiële betekenis en het belangrijkste nieuwe element is m.i. het verzekeren van een minimumuitkering aan speciaal de kleinere gemeenten. Volgens een in de memorie van toelichting opgenomen staat zouden hiermede 319 gemeenten een verhoging ontvangen tot een totaal bedrag van ruim f 5 mln. Erg gewichtig is deze verbetering dus ook weer niet.

Men zal naar mijn mening het voorstel moeten beschouwen naar wat het is, een noodvoorziening voor enige jaren in afwachting van een meer definitieve regeling. Zoals de Regering reeds aan de Staten-Generaal heeft

medegedeeld, verwacht zij, dat die meer definitieve regeling niet anders zal zijn dan een grondslagenwet, waarin de eigenlijke normen voor de verdeling van de inkomsten van het gemeentefonds niet zullen zijn opgenomen, doch die de vaststelling dier normen aan algemene maatregelen van bestuur zal overlaten. Zuiver practisch bezien is dit misschien geen verwerpelijke oplossing. Het zal ook in de toekomst moeilijk blijken voor een vrij lange tijdsduur bevredigende regelen te vinden, naar welke op objectieve wijze aan de gemeenten algemene inkomsten zouden kunnen worden verzekerd. De mogelijkheid van periodieke herziening der normen zonder dat hiervoor de medewerking van de Staten-Generaal behoeft te worden gevraagd, is daarom voor de administratie aantrekkelijk. Doch strookt die gedachte met het in de aanvang van dit artikel weergegeven grondwettelijke stelsel, dat voor de regeling van de gemeentelijke belastingen — men leze hiervoor wat ruimer de verschaffing van gemeentelijke inkomsten — een wettelijke voorziening vereist als noodzakelijk complement van de aan de gemeentebesturen toegekende beperkte zelfstandigheid? De Commissie-Oud zal dunkt mij anders oordelen en dus althans trachten in haar ontwerp voor een meer definitieve regeling zoveel mogelijk vaste normen neer te leggen.

Mocht echter een vrijwel volledige objectivering van het uitkeringsstelsel ook in latere jaren onmogelijk blijken, dan zou te hopen zijn, dat door de versteviging van het eigen belastinggebied der gemeenten de betekenis dier uitkeringen althans enigermate zal zijn teruggelopen. En daar bij een grondslagenwet de parlementaire medewerking aan de concrete vaststelling van de verdelingsnormen zou ontbreken, zou het dan naar mijn mening voor de gemeentebesturen meer aanvaardbaar zijn, dat die verdeling — zij het onder toezicht van de Regering — werd overgelaten aan een raad van advies voor de gemeentefinanciën, die het beheer van het fonds zou voeren. De collectieve inkomsten der gemeenten zouden dan worden verdeeld ingevolge de beslissingen van een dergelijke raad, waartoe de sinds 1929 bestaande Rijkscommissie van Advies voor de Gemeentefinanciën zou kunnen worden omgevormd; op die wijze zouden de vertegenwoordigers van de verschillende groepen van gemeenten hieraan zelf kunnen medewerken.

Het is m.i. jammer, dat de Regering het voorstel van de Commissie-Oud, betreffende de omvorming van de Rijkscommissie tot een Raad van advies met een grotere bevoegdheid, niet heeft overgenomen en dit punt tot de meer definitieve regeling heeft aangehouden. Juist binnen het beperkte kader van de noodvoorziening zou nuttige en onschadelijke ervaring kunnen zijn verkregen met de functionering van een dergelijke raad. Nu zal die omvorming dus, als hij later komt, met de meer definitieve regeling moeten worden verbonden.

Waarschijnlijk waag ik mij al te veel aan voorspellingen wanneer ik deze blik in de toekomst werp. Misschien moet over enige jaren worden erkend, dat ook dan de gooi naar een meer definitieve regeling der financiële verhouding nog niet mogelijk is en dat opnieuw voor enige jaren een noodvoorziening moet worden getroffen. Als die weer enige kleine verbeteringen in de vorige regeling brengt, zullen de gemeentebesturen dunkt mij evenals thans hun oordeel kunnen samenvatten in de woorden „dankbaar, maar niet voldaan”.

De salarissen bij het v.h.m.o.

Langzamerhand is het nu wel zo ver gekomen, dat dat deel van het Nederlands volk, dat in kwesties als deze tot oordelen bevoegd is — en dat deel is uit den aard der zaak niet zo heel groot — de mening is toegedaan, dat er met de salarissen bij het v.h.m.o. op het ogenblik iets niet in orde is.

Bij het nader beschouwen van deze zaak moet men twee dingen goed onderscheiden. Vooreerst betreft het hier de salariëring van de zgn. middengroepen in het algemeen. De middengroepen, waarvan de leraren bij het v.h.m.o. — zonder tegenspraak te duchten mag dat wel worden geoneerd — deel uitmaken.

Ten gevolge van de nivellerende salarispolitiek van de na-oorlogse Regeringen zijn deze bijzonder in het nauw geraakt. Aan de ene kant waren voor deze groepen de salarisverhogingen percentsgewijze veel geringer dan die van de lagere ambtenaren, waardoor dus de bruto-marge aanzienlijk kleiner werd dan vóór de oorlog het geval was. Anderzijds bewerkte de progressieve belastingheffing, dat de netto-marge nog een heel stuk kleiner werd dan de bruto-marge is, zodat de consumptiekracht van deze groepen belangrijker minder werd.

Deze sterk nivellerende tendentie werd in het jaar 1951 nog geaccentueerd, toen bij de derde salarisverhoging het maximum bedrag der verhoging gesteld werd op f 200. Dientengevolge werd door die verhoging, daar de belastingaftrek bij de hogere salarissen ingrijpender is dan bij de lagere, opnieuw de vervlakking in de hand gewerkt. Daarbij kwam nog, dat de toen toegekende vacantieloeslag zijn maximum bedrag van f 75, waardoor nogmaals het verschil tussen de verschillende groepen geringer werd.

Dat de Regering, na er gedurende twee jaar bij herhaling op gewezen te zijn dat het zo werkelijk niet langer ging, ook tot het inzicht gekomen is dat hier inderdaad iets goed te maken is, blijkt wel uit de tweeledige maatregel die dit jaar genomen werd: de vacantieloeslag werd bepaald op twee procent van het salaris dat men op 1 Juli genoot, waarbij dus het maximum verviel. De Regering vroeg de Staten-Generaal een bedrag van ruim 23 miljoen om tegemoet te komen aan de nood van de middengroepen. De Tweede Kamer heeft inmiddels dit regeringsvoorstel aanvaard en het lijkt geen twijfel, of ook de Eerste Kamer zal er mee accoord gaan.

Wanneer we in het bijzonder handelen over de salarissen van de leraren bij het v.h.m.o., moeten we wel van bovengenoemde feiten melding maken; de hoofdaandacht moet evenwel gericht worden op andere factoren. Zeker, ook de algemene nood van de middengroepen heeft onder het lerarenkorps zijn sporen nagelaten en heeft ook daar verzet gewekt tegen de tot nu toe gevolgde regeringspolitiek. Maar daarnaast werkten andere — als onrechtmatig gevoelde — feiten in belangrijke mate mee. Daar zijn dan vooreerst betrekkelijk kleine feiten, als men het zo noemen wil.

Toen in 1947 voor het eerst na de oorlog de salarissen werden herzien — de overbruggingstoelage van f 240 voor alle ambtenaren, die de eerste noodstap opvingen, had de nivellering op het krachtigst bevorderd — werd er anders gehandeld met betrekking tot de leraren bij het m.n.o. dan met die bij het v.h.m.o. Niet alleen ontvingen de eersten per maand enkele tientallen guldens meer aan salaris, maar bovendien ging voor de eerste

groep de verhoging in op 1 Januari en voor de laatste op 1 September, welk laatste verschil in behandeling tot nu toe, ondanks herhaald dringend beroep van de zijde van de organisaties van leraren v.h.m.o., niet is teniet gedaan.

Het salarisverschil per maand werd in 1950 in zoverre weggewist, dat de leraren toen voor het 27e en het 28e lesuur in plaats van f 5 per maand f 10 per maand ontvingen, waardoor dus hun jaarsalaris met f 120 werd verhoogd. Het merkwaardige daarbij was, dat de directeuren en rectoren, wier salaris maar enkele honderden guldens boven dat der leraren ligt, niet in die verruiming deelden, zodat gedurende de laatste jaren de in vergelijking met andere landen werkelijk belachelijk geringe marge tussen deze beide categorieën opnieuw ruim honderd gulden geringer werd.

Een ander verschil, als onrecht gevoeld door de docenten bij het v.h.m.o., is dit: de burgerleraren bij de Marine en aan de K.M.A. ontvangen een bezoldiging van f 660 per maand bij 22 uren en 14 dienstjaren, terwijl een leraar v.h.m.o. f 620 ontvangt bij 18 dienstjaren en 26 lesuren. Bij 6 overuren komt de burgerleraar bij Defensie op f 720 per maand bij de genoemde diensttijd, en zijn collega v.h.m.o. bij 18 jaar en hetzelfde getal lesuren op f 650 (ik maak er op attent, dat deze getallen exclusief de drie verhogingen van 5 pCt genomen zijn). Het is begrijpelijk, dat dergelijke verschillen niet nalaten ontstemming te wekken.

Het allerbelangrijkste echter is m.i. dit: de waardering voor onderwijsfuncties was en is uiterst bescheiden. Dat is al een heel oude geschiedenis. Het onderwijzersberoep was gedurende eeuwen niet veel meer dan een zeer matig beloond baantje; de beoefenaar van dit aamst moest immer trachten op allerlei wijzen door bijverdiensten en vervulling van onaanzienlijke functies zich een bestaan te verzekeren voor zich en de zijnen. En al werden in de loop van de 19e eeuw, toen in en na de Franse tijd de onderwijswetgeving ontstond, de bezoldigingen wel aanmerkelijk verbeterd in verhouding tot hetgeen ze voorheen geweest waren, toch bleef nog al te sterk de doem van het verleden drukken op hen, die met het geven van onderricht waren belast. Ook bij andere takken van onderwijs dan het lager werkte de geringe waardering sterk door, zodat ook leraren bij het middelbaar en gymasiaal onderwijs en hoogleraren in beloning ver ten achter stonden bij hen met wie ze in vooropleiding en ontwikkeling zeker op één lijn mochten worden gesteld. Daar kwam bij, dat bij noodzaak van bezuiniging het onderwijs steeds het eerste was, waar het mes in gezet werd. En het was en is steeds gemakkelijker te snoeien en af te knippen dan wat weggenomen werd weer terug te geven.

Zo is bij het v.h.m.o. de afbrokkeling al begonnen in 1923. Van 1920 tot 1923 hadden de leraren een behoorlijk salaris. In 1923 echter begon de grote bezuiniging. Het beruchte 30-30-systeem deed zijn intree, d.w.z. de leraren moesten 30 uur per week les geven aan klassen, waarin 30 leerlingen geacht werden te zitten, terwijl daarvóór een volledige betrekking geacht werd 19-24 uur te omvatten.

Nu — na dertig jaar — is nog steeds de situatie van vóór 1923 niet hersteld. In dit opzicht staat Nederland ver achter bij de meeste andere Europese staten. Nergens — behalve naar ik meen in Portugal en Joegoslavië —

wordt zoveel van een docent gevraagd. Hier ligt een van de moeilijkste punten met betrekking tot de salariëring van de leraren.

Nog kleiner toch dan het percentage Nederlanders, dat juist beoordelen kan welk salaris toekomt aan een vertegenwoordiger van de middengroepen, is het percentage dergenen die een juiste mening kunnen vormen omtrent de omvang en de zwaarte van een leraarsbetrekking. Indvieg Over hier niet krachtig en doelbewust vóór gaat, zal de publieke opinie nooit gewonnen worden voor de eis, die de leraren rechtmatig en verantwoord achten.

In 1946 stelde Minister Gielen — het verdient de volle aandacht, dat dit besluit kwam van een Minister die het onderwijs uit de praktijk kent — vast, dat een volledige leraarstaak bestond in het gedurende 26 uren per week les geven. Ten gevolge van de grote lerarenperd, die al sedert 1945 onverminderd voortduurt, verklaarden de leraren zich bereid voorlopig per week 29 lesuren te geven. Maar hoe maakt men iemand, die het onderwijs niet uit de praktijk kent, duidelijk dat deze 29 lesuren een volle leraarstaak vormen? Zelfs leidende figuren in onze samenleving is dat niet duidelijk te maken, laat staan dat het grote publiek dit zou kunnen snappen. En dan die grote vacaties! Geen zomer gaat er voorbij, of er komen uitvoerige beschouwingen in de grote pers over die veel te lange vacaties.

Alleen wie bij ervaring weet, wat er vastzit aan een volle leraarsbetrekking, beseft, wat er van zo'n functionaris gevegd wordt. Hij weet, dat de leraarstaak niet afgelopen is met het geven van deze lesuren aan leerlingen, van wie een niet onbelangrijk getal voor iedere studie weinig voelt, dat, door de ouders gestuurd, met tegenzin op de schoolbanken zit en dat er meer op uit is de goede gang van het onderwijs te storen dan zelf krachtig mee te werken om al wat mogelijk is op te steken. Hij weet, dat de docent, die zijn verantwoordelijkheid beseft — en dat doet de overgrote meerderheid — zijn taak niet geëindigd acht als de les is afgelopen. Hij is er op uit om met groot geduld te helpen en bij te staan, waar bij goede wil de leerlingen toch de stof niet behoorlijk kunnen verwerken ten gevolge van allerlei bezwaren van slechte behuizing, van verscheurde gezinnen, die complexen opleveren, die de studie vaak maanden lang belemmeren of onmogelijk maken. De leraar doet huisbezoek en hij tracht te krammen wat stuk is en te helen wat gewond is. Verknoeiide proefwerken — door oorzaken van buiten — laat hij overmaken. Kortom, hij is vaak de steun en de troost van de zwoegers, die hij heel gemakkelijk afmaken kan, maar die hij tracht te behouden door opoffering van vrije tijd en eigen ontspanning.

Maar er is geen statistiek die dit vermeldt. Er bestaan geen cijfers, die doen zien hoeveel zenuwspanning dit deel van het ambt vergt. Dat weet alleen de man die dag in dag uit zich met zijn hele persoon wijdt aan zijn moeilijke taak en die de liefde heeft voor de jeugd, die alleen in staat is deze offers te brengen. Men telt de uren en komt zo tot geringe waardering van de leraarstaak.

Alleen uit de negatie kan men bewijzen, dat de aantrekkelijkheden van het ambt niet groot zijn. Het aantrekkelijk leraarsambt na de oorlog is er een duidelijk bewijs van, dat er iets hapert. Vooral voor die vakken, die ook mogelijkheid bieden om in het vrije bedrijf

opgenomen te worden, is het tekort ontstellend groot. Voor de vakken natuur- en scheikunde en biologie zijn geen leraren te krijgen. Met de grootste moeite tobt men van maand tot maand om toch maar alle lessen te doen geven. Bevoegdheid speelt geen rol meer. Keus maken bij benoemingen behoort tot het verleden. Ieder die het wagen durft, is welkom en krijgt een kans, tot grote schade van het onderwijs natuurlijk. De teleurstellende resultaten blijven dan ook niet uit.

Hier moet de Regering ingrijpen, om de functies bij het onderwijs aantrekkelijker te maken. En dit geschiedt alleen door het leraarsambt goed te bezoldigen. Te vaak wordt vergeten, dat het leraarsambt weinig promotiekansen biedt. Een leraar is een leraar en blijft in de meeste gevallen een leraar. Voor de zwakken is dat een veilige schut en een zekere toekomst. Maar de krachtigen en zij die wat presteren kunnen, kiezen een beroep dat meer perspectieven biedt. Ook voor de weinigen die promotie maken bestaat deze eigenlijk maar naar de schijn. Directeur, rector, inspecteur worden, wil zeggen: veel groter verantwoordelijkheid op zich nemen en zich beloofd zien met een uiterst geringe verhoging.

Het is naar mijn mening de taak van de Regering er voor te zorgen, dat het leraarsambt weer in ere komt, en wel zo, dat er weer animo komt om de studie voor het leraarsambt te aanvaarden. Daartoe dient de bezoldiging zodanig te zijn, dat de leraren financieel en fysiek in staat gesteld worden, hun ambt naar behoren uit te oefenen. Dit betekent, dat overbelasting met lesuren dient te verdwijnen en verder dat de salarissen zó moeten zijn, dat een leraar zich de nodige hulpmiddelen kan verschaffen om op de hoogte van zijn vak te blijven. Maar al te vaak vergeet men, dat de leraar, die bij blijven wil, alle boeken en tijdschriften zelf moet kopen. Hoe anders is dat bij de staf van grote bedrijven, zowel van vrije bedrijven als van staatsbedrijven. De noodzakelijke studielectuur en de onontbeerlijke tijdschriften worden door het bedrijf gratis ter beschikking gesteld van de employé's. De scholen zijn hiertoe niet in staat, omdat voor het aanschaffen van studiemateriaal in het geheel geen of uiterst karig gelden ter beschikking worden gesteld.

De kwestie van de salariëring van de leraren is dus een zaak die veel meer omvat dan de vrij eenvoudig lijkende verhoging der wedden¹⁾. Het gaat hier om de verheffing, om de reclassering van het ambt. En deze is dringend nodig. Niet in de eerste plaats voor de leraren zelf, maar bovenal voor de toekomst van ons volk. Gaat het n.l. bij het v.h.m.o. voort op de wijze als na de oorlog het geval is, dan kan het niet uitblijven of het peil van het onderwijs gaat snel naar beneden. Niet slechts kan de vereiste kennis niet meer behoorlijk worden bijgebracht, omdat bevoegde leraren ontbreken, maar vooral — en dat weegt niet minder zwaar — zal de culturele vorming ernstige schade lijden, omdat uit de milieu's, waar voorname cultuur tot een tweede natuur geworden is, geen docenten meer zullen komen voor het v.h.m.o. Nogmaals, het gaat hier niet om een groepsbelang, het gaat om de toekomst van ons volk. En er is periculum in mora.

Dordrecht.

Dr. J. KARSEMEIJER.

¹⁾ Dit artikel werd geschreven vóórdat de nieuwe salarisregeling openbaar werd. Red.

De toekomst van het G.A.T.T.

Er heerst onzekerheid over de toekomst van het G.A.T.T. (General Agreement on Tariffs and Trade). Eén der redenen hiervan is de onoverzichtelijkheid die bestaat ten opzichte van de door de Verenigde Staten te voeren handelspolitiek en de omstandigheid, dat ná 1 Januari 1954 de bepalingen van Artikel XXVIII van het G.A.T.T. in werking treden.

De in sommige kringen heersende mening, dat ná 1 Januari 1954 alle te Genève, Annecy en Torquay over en weer verleende verlagingen op invoerrechten automatisch zouden komen te vervallen, berust op een misvatting.

Artikel XXVIII, lid 1 van het G.A.T.T. bepaalt namelijk, dat de verdragsluitende partijen bij het G.A.T.T. van 1 Januari 1954 af ¹⁾ het recht hebben over een wijziging in, resp. een terugtrekking van een tariefconcessie te onderhandelen met die verdragsluitende partij aan wie zij deze tariefconcessie heeft verleend. Bij dergelijke onderhandelingen moeten de belanghebbende verdragsluitende partijen trachten de overeengekomen wederkerige en wederzijdse voordelige concessies te handhaven *op een peil dat voor de handel niet minder gunstig is dan wat bereikt werd vóórdat de onderhandelingen begonnen*. Dat wil dus zeggen, dat, wanneer men een tariefconcessie wenst in te trekken resp. te wijzigen, men de partij met wie men in deze concessie oorspronkelijk was overeengekomen een compenserende concessie moet aanbieden.

Zoals bekend mag worden verondersteld, worden de tariefonderhandelingen steeds op basis van het „do ut des” principe gevoerd met de voornaamste leverancier van het betrokken product, d.w.z. het land, dat het grootste belang heeft bij verlaging van het betreffende invoerrecht. De over en weer verleende tariefconcessies komen krachtens de meestbegunstigingsbepaling in het G.A.T.T. automatisch aan *alle* verdragsluitende partijen ten goede.

Tijdens de tariefonderhandelingen te Torquay in 1951, toen verschillende partijen op grond van bedoeld artikel onderhandelden over wijzigingen resp. terugtrekkingen van hun te Genève in 1947 en te Annecy in 1949 verleende tariefconcessies, heeft de praktijk bewezen dat het niet eenvoudig is compenserende concessies te vinden. Een complicatie is hierbij dat derde belanghebbende landen, dat zijn de één na voornaamste, ja zelfs de twee na voornaamste leveranciers, zich bezwaard kunnen voelen door het terugtrekken ener concessie en op hun beurt compensatie kunnen verlangen. De één na voornaamste leverancier van een artikel heeft bijv. als eerste leverancier van een ander product alleen op dit laatste product een verlaging kunnen verlenen omdat hij wist dat het land, waarmee hij onderhandelde, op eerstgenoemd product een concessie deed waarvan hij indirect voordeel zou trekken. Hieruit blijkt, dat het geheel van de wederzijds verlaagde invoerrechten berust op een uitgebalanceerd systeem.

Het G.A.T.T. is, zoals de Canadese „Financial Post” stelde, te vergelijken met een kaartenhuis. Wordt één kaart weggetrokken dan valt het gehele bouwwerk in elkaar.

Het tweede lid van artikel XXVIII van het G.A.T.T. daarentegen heeft een veel verdergaande strekking. Dit

lid geeft nl. de verdragsluitende partij het recht, indien geen overeenstemming over compensaties kan worden bereikt, toch zijn concessie in te trekken resp. te wijzigen. In dit geval heeft echter het land aan wie de concessie aanvankelijk werd verleend, alsook het land dat geacht kan worden bij deze een aanmerkelijk belang te hebben, het recht uiterlijk 6 maanden nadat de maatregel is genomen, nagenoeg gelijkwaardige concessies in te trekken.

Het behoeft geen betoog dat toepassing van deze procedure kan leiden tot een geleidelijke afbraak van het samenhangende stelsel van tariefconcessies. Voordat het daartoe kan komen, moeten de mogelijkheden, hierboven bij het eerste lid van artikel XXVIII genoemd, echter ontoereikend zijn gebleken.

Zoals reeds betoogd, staat het dus van 1 Januari 1954 af de leden van het G.A.T.T. vrij hun tariefconcessies te wijzigen. Een aantal leden van het G.A.T.T. wenst tariefverlagingen ongedaan te maken omdat in de loop der tijden is gebleken dat deze verlagingen repercussies hadden op de binnenlandse markt.

De consequenties van een eventuele terugtrekking van een concessie, indien geen overeenstemming volgens lid 1 is verkregen, t.w. de represailles op grond van lid 2 van artikel XXVIII door de wederpartij, zijn evenwel niet te overzien.

Bij deze gehele situatie komt nog bovendien het probleem dat het de Verenigde Staten van Amerika onmogelijk is vóór 30 Juni 1954 deel te nemen aan tariefonderhandelingen. Dit betekent, dat niet te verwachten is dat vóór het einde van dit jaar een nieuwe ronde van tariefonderhandelingen binnen het kader van het G.A.T.T. gehouden zal worden.

De onmogelijkheid van de Verenigde Staten om thans tariefonderhandelingen te voeren, berust op een situatie verband houdende met de verlenging van de Reciprocal Trade Agreements Act. Krachtens deze Act staat het de President vrij zonder goedkeuring van het Congres onder bepaalde voorwaarden tariefonderhandelingen te voeren.

De Republikeinse overwinning in de Verenigde Staten heeft een protectionistische tendentie met zich gebracht, die zich hierdoor uitte, dat toen op 12 Juni jl. de tweejaarlijkse periode waarvoor de Reciprocal Trade Agreements Act gold, eindigde, grote weerstand in het Congres bestond om deze Act opnieuw voor 2 jaar te verlengen. President Eisenhower heeft toen om een verlenging van één jaar verzocht en tevens een commissie benoemd die rapport uit zal brengen over de door Amerika te volgen handelspolitiek.

In feite komt de situatie in de Verenigde Staten dus hierop neer, dat, in afwachting van het door genoemde commissie uit te brengen rapport, waarover het Congres zich na verschijning zal uitspreken, de status-quo in de Verenigde Staten op het gebied van invoerrechten blijft gehandhaafd, ook thans, nu het besluit tot verlenging van de Reciprocal Trade Agreements Act door het Congres is aanvaard.

De Amerikaanse regeringsinstanties schijnen, blijkens berichten uit de pers, tevens gebonden te zijn door een toezegging van Foster Dulles aan een commissie uit het Congres. Dulles verklaarde, dat geen nieuwe belangrijke tariefonderhandelingen gevoerd zullen worden gedurende de éénjarige periode van verlenging van de Reciprocal

¹⁾ Oorspronkelijk was de datum 1 Januari 1951, doch deze is aan het slot van de zitting te Torquay in 1951 bij protocol gewijzigd in 1 Januari 1954.

Trade Agreements Act. De Amerikaanse Regering schijnt te hopen dat de overige G.A.T.T.-leden zullen overeenkomen de status-quo voor ten minste 6 maanden na 1 Januari 1954 — dat is dus tot omstreeks 1 Juli 1954 — te handhaven. Afgewacht moet worden of de Verenigde Staten alsdan in staat zullen zijn een bijdrage te leveren tot een verlaging van invoerrechten.

Japan, dat de wens te kennen heeft gegeven als lid tot het G.A.T.T. toe te treden, dient, zoals bekend mag worden verondersteld, alvorens te kunnen toetreden, tariefonderhandelingen met de leden van het G.A.T.T. te voeren. Het feit, dat geen tariefonderhandelingen vóór het einde van dit jaar te verwachten zijn, betekent dat de

toetreding van Japan nog dit jaar een moeilijk probleem voor de leden van het G.A.T.T. vormt. Japan heeft reeds aangedrongen op een spoedige beslissing. Dit komt voort uit praktische noodzaak, omdat toetreding tot het G.A.T.T. voor Japan betekent de behandeling op de voet van de meestbegunstigde natie door alle verdragsluitende partijen van het G.A.T.T.

De hierboven omschreven, met elkaar verband houdende kwesties vormen één van de vraagstukken waarvoor de aan het G.A.T.T. deelnemende landen zich geplaatst zien, wanneer zij in September te Genève bijeenkomen voor hun jaarlijkse zitting.

's-Gravenhage.

F. H. GERRITZEN.

De commissionairsdwang in Nederland

In tegenstelling tot de toestand vóór de laatste oorlog bestaat er thans in Nederland de bepaling, dat de aankoop en de verkoop van effecten tussen ingezetenen van Nederland niet vrij kunnen geschieden, doch moeten plaatsvinden door bemiddeling van een lid van de Bedrijfsgroep Effectenhandel. Deze bepaling, die men in de literatuur commissionairsdwang noemt, is neergelegd in de Beschikking Beursverkeer 1947 (Staatsblad no H 105, gewijzigd bij Staatsblad no J 124), waarvan artikel 2, eerste lid, als volgt luidt:

„De aankoop en de verkoop van effecten is, onverminderd de daartoe vereiste vergunning van de Afdeling Effectenregistratie van de Raad voor het Rechts-herstel, niet toegestaan anders dan door tussenkomst van een lid van de Vereniging voor den Effectenhandel (Bedrijfsgroep Effectenhandel), tenzij met toestemming van de Minister van Financiën. Deze toestemming kan betrekking hebben op bepaalde gevallen of op groepen van gevallen”.

Een bepaling van dezelfde strekking kwam ook reeds in de Beschikking Beursverkeer 1946 voor.

Sinds met ingang van 1 Februari van dit jaar de identiteit tussen de „Vereniging” en de Bedrijfsgroep niet langer bestaat en de „Vereniging” opnieuw een zuiver privaatrechtelijke status heeft, zal men in de beschikking m.i. alleen de verplichte tussenkomst van een lid van de *Bedrijfsgroep Effectenhandel*, welke alle effectenhandelaren omvat, moeten lezen.

De Beschikking Beursverkeer 1947 is een regeling, die indertijd werd getroffen op grond van de geldzuiveringsvoorschriften en als zodanig gedoemd is om t.z.t. te verdwijnen. De vraag rijst of althans de aangehaalde bepaling, die de zgn. commissionairsdwang behelst, niet reeds thans kan vervallen.

De voornaamste oorspronkelijke aanleiding, nl. de in het kader der geldzuivering noodzakelijke controle op effectentransacties (gedeeltelijke blokkering van de opbrengst bij verkoop e.d.), is reeds sinds lang niet meer aanwezig. Door de Afdeling Effectenregistratie van de Raad voor het Rechtsherstel zijn eigen regelen gegeven, op grond waarvan van die zijde t.a.v. de meeste effecten geen bezwaar tegen geheel vrije verhandeling kan bestaan. Het enige beletsel zou nog kunnen zijn, dat bij verkoop van effecten de heffing van 1°/₀₀ voor het Waarborgfonds Rechtsherstel is verschuldigd en dat alleen door verplichte inschakeling van een bank of commissionair in effecten controle op de naleving van deze bepaling mogelijk is. Het lijkt echter niet rationeel terwille van de inzameling van deze 1°/₀₀ een verplichting op te leggen, die een veelvoud van deze afdracht aan kosten meebrengt. Men zou m.i. eenvoudig de heffing voor het Waarborgfonds kunnen beperken tot die trans-

acties, die toch reeds via een lid van de Bedrijfsgroep Effectenhandel plaatsvinden.

Bezien vanuit het oogpunt van de oorspronkelijke bedoelingen schijnt er dus thans geen reden te zijn om artikel 2, lid (1) van de Beschikking Beursverkeer 1947 te handhaven. Er is echter aanleiding om deze kwestie wat diepgaander te bezien. Sommigen verdedigen namelijk de commissionairsdwang als een permanent instituut in het kader van een goede regeling voor de verhandeling van effecten en bovendien bestaat deze dwang, ook in meer permanente vorm, in het buitenland. Het loont de moeite de hiervoor aangevoerde argumenten nader te bezien.

Dr W. H. C. Schukking toont zich in zijn proefschrift „Beurswetgeving” (Groningen-Batavia 1947) een voorstander van de commissionairsdwang. Hij schrijft hierover op blz. 187 het volgende:

„Laten wij de motieven van de effectenregistratie en rechtsherstel en mogelijk fiscale overwegingen, welke slechts van tijdelijke kracht zijn, buiten beschouwing, dan menen wij, in afwijking tot de uitspraak van anderen, dat, afgezien van zuiver onderhandse overdracht van incurante fondsen tussen particulieren, er wel degelijk redenen aanwezig zijn om de verplichte tussenkomst voor bepaalde categorieën van personen en instellingen aan te houden. Het is immers een bekend feit, dat sedert de vorige wereldoorlog de handel buiten de beurs om steeds groter afmetingen heeft aangenomen. Was dit enerzijds een gevolg van de toenemende populariteit van de beleggingsvorm der onderhandse leningen, ook de onderlinge uitwisseling van belangrijke fondsenpakketten tussen de institutionele beleggers kwam steeds meer in gebruik. Neemt men hierbij nog de stijgende omvang der collectieve besparingen ten koste van de particuliere in aanmerking, dan is het wel duidelijk, hoe nadelig deze ontwikkeling voor de eigenlijke beurshandel is. In dit alles zit ongetwijfeld een grote onbillijkheid jegens de betreffende bedrijfstak, in welke financiële draagkracht steeds een belangrijke waarborg aanwezig is, en die door het uitvallen van de handel in buitenlandse fondsen reeds lange tijd sterk benadeeld is en dit wellicht ook in de toekomst nog zal zijn. Bovendien bestaat de kans, dat het opheffen van de commissionairsdwang tot een nog verdere uitschakeling der particuliere commissionairs in effecten zou leiden, welke ontwikkeling er zeker niet een is zonder gevaar voor het behouden van een „brede macht”.

Een gedeeltelijke handhaving van de commissionairsdwang, in ieder geval voor ter beurze genoteerde fondsen, lijkt ons dus gewenst”.

Dit lijkt mij een zonderling argument. Het betoog van de schrijver komt er op neer, dat de commissionairsdwang gehandhaafd moet worden, omdat de ontwikkeling juist in een andere richting was gegaan en dit nadelig is voor de beurshandel. Ook indien er dus in een bepaald geval geen behoefte aan inschakeling van een bank of commissionair is, dan dient een zodanige inschakeling toch verplicht te zijn om de betrokken bedrijfstak financieel te steunen. Ik zou daartegenover willen stellen, dat in principe de consument slechts behoort te betalen voor diensten van de producent, waaraan hij behoefte heeft, doch dat hij niet gedwongen moet worden van die diensten gebruik te maken als hij die in een bepaald geval niet nodig heeft.

Een geheel ander betoog is te vinden in de dissertatie van Prof. Dr F. de Roos: „De algemene banken in

Nederland" (Utrecht 1949), blz. 49. Hij schrijft het volgende over artikel 2, lid (1) van de Beschikking 1947:

„Deze concentratie van de effectenhandel is vooral uit een oogpunt van bescherming van het publiek van uitnemend belang. Hierdoor is zo goed mogelijk gewaarborgd, dat de koersvorming tot stand komt onder de conditie, dat de marktpartijen de feitelijke vraag- en aanbodverhoudingen kennen, een van de voorwaarden dus, welke tot het bestaan van een volkomen markt behoren”.

Ten aanzien van het begrip „volkomen markt” verwijst De Roos naar het Tinbergen, die in zijn boek „Beperkte Concurrentie” (Leiden 1946) hiervan zoekt, dat een zodanige markt gekenmerkt is door het verhandelen van slechts één scherp gedefinieerd goed tegen één prijs, geldend voor alle verkopers en kopers. Verder mag bij geen der kopers of verkopers een preferentie bestaan voor bepaalde verkopers resp. kopers, en voorts moeten de deelnemers aan het ruilproces op de betreffende markt alle gegevens kennen, die de theorie bekend veronderstelt (t.a.p. blz. 13).

Ik vraag mij nu af, of de verplichte inschakeling van een lid van de Bedrijfsgroep Effectenhandel de markt zoveel meer volkomen maakt. De koper en verkoper, die met elkaar een effectentransactie willen afsluiten, zijn immers van het koersverloop ter beurse op de hoogte. Zij hebben in het algemeen geen preferentie voor elkaar, doch menen, doordat zij toevallig ieder een tegengestelde transactie willen aangaan, tot kostenbesparing te kunnen komen door in dit geval geen gebruik te maken van het beursapparaat. Hun kennis van de marktverhoudingen behoeft niet geringer te zijn dan wanneer zij dit laatste wél hadden gedaan.

Men kan natuurlijk opmerken, dat door concentratie van vraag en aanbod ter beurse de prijsvorming zuiverder wordt en dat de bemiddelende commissonnairs beter de totale vraag en het totale aanbod kunnen overzien. Dit laatste is per definitie juist, aangezien door de concentratie alle vraag en aanbod tezamen komt. (Op een omstandigheid, waardoor ook bij de thans bestaande commissonnairsdwang de concentratie niet volkomen is, kom ik dadelijk terug). Ik meen echter niet, dat door die concentratie de prijsvorming veel zuiverder wordt. Het volgende cijfervoorbeeld moge dit aannemelijk maken.

Stel, dat op een willekeurige dag ter beurse van een bepaald fonds f 20.000 is omgezet tegen een koers van 150. Daarnaast zijn er twee personen of instellingen, die besluiten tegen dezelfde koers om f 2.000 met elkaar te verhandelen buiten de beurs om. De verkoper A zou, indien hij aan een commissonnair een opdracht had gegeven, een limiet van 145 hebben opgegeven, de koper B een limiet van 154. Tegen 150 zouden alle partijen inclusief A en B bevredigd kunnen worden. Indien de koers hoger dan 150 was geworden (tot max. 154) zouden A en B eveneens tot zaken hebben kunnen komen, doch bij bijv. 151 zouden vermoedelijk een of enkele kopers, wier limiet 150 was, zich hebben teruggetrokken en zou de koers dus weer gezakt zijn. Bij daling van de koers beneden 150 zou hetzelfde zich in omgekeerde zin hebben voorgedaan.

Indien A en B dus ter beurse waren gekomen, zou de koers vermoedelijk niet anders hebben geluid dan zonder hun deelname, althans als men kan aannemen, dat de grote massa van kopers en verkopers in ieder geval van het beursapparaat gebruik maakt en dus een gehele schaal van naar op elkaar volgende waarden, tot uiting komende in de limieten, vertoont.

Aan deze laatste voorwaarde zal naar mijn mening voldaan zijn. De overgrote meerderheid van kopers en verkopers van effecten zal zich uiteraard tot het beursapparaat wenden, omdat alleen dit apparaat voor de ruime

markt kan zorgen, door middel waarvan iedereen onmiddellijk geholpen kan worden. Slechts een minderheid heeft daar op een bepaald moment geen behoefte aan, omdat men zelf een tegenpartij heeft gevonden, doch het is dan m.i. niet juist om deze minderheid te dwingen toch van m.i. niet juist de beursapparaat gebruik te maken. Bij een dergelijke constellatie zal de invloed van het niet ter beurse komen van deze minderheid op de prijsvorming te verwaarlozen zijn.

In het bovenstaande betoog is er van uitgegaan, dat de orders, die aan de leden van de Bedrijfsgroep Effectenhandel worden opgegeven, ook werkelijk aan de Amsterdamse beurs worden uitgevoerd. Dit is in feite niet het geval: voor zover mogelijk worden de orders door de banken en commissonnairs reeds tevoren in elkaar gesloten, waardoor slechts het restant op de beurs zelf komt. In feite vindt er dus toch al geen concentratie van vraag en aanbod plaats ten aanzien van de orders, die aan de bemiddelende instellingen worden opgegeven. Er is dus reeds daarom geen reden om het afsluiten van transacties buiten deze instellingen om te verbieden.

Doch ook indien het in elkaar sluiten niet voorkwam, zouden er voor handhaving van de commissonnairsdwang uit een principieel oogpunt geen voldoende argumenten zijn aan te voeren, zoals ik in het bovenstaande gemeend heb te kunnen aantonen. Dat dit voor de niet ter beurse genoteerde effecten a fortiori geldt, is zonder meer duidelijk.

Mijn conclusie, die zoals het gehele betoog overigens zuiver persoonlijk is, luidt dan ook, dat er voor handhaving van de commissonnairsdwang thans geen aanleiding meer bestaat, zowel indien men alleen let op het ontstaan van die dwang hier te lande, als wanneer men deze kwestie meer algemeen en principieel beziet. Artikel 2, lid (1), van de Beschikking Beursverkeer 1947 zou daarom kunnen worden ingetrokken.

's-Gravenhage.

Drs H. W. J. BOSMAN.

AANTEKENINGEN

De vrijmaking van het internationaal kapitaalverkeer

Het verslag van de Kredietbank, één der drie voornaamste Belgische bankinstellingen, wijdt dit jaar een belangwekkende studie aan de vrijmaking van het internationaal kapitaalverkeer.

De internationale kapitaalbewegingen werden in de huidige betalingsaccorden tot nu toe slechts stiefmoederlijk behandeld; de verschillende na-oorlogse internationale conventies als Bretton-Woods, de O.E.E.S. en de Europese Betalingsunie beoogden alle een vrijmaking van het betalingsverkeer, doch alleen voor lopende transacties en stipuleerden uitdrukkelijk dat de uitvoer van kapitalen in het liberalisatieproces niet diende ingeschakeld. Het is nochtans een illusie te verwachten dat vrijheid en normale werking in het lopende postenverkeer kunnen worden verkregen indien men vasthoudt aan een gebonden betalingsverkeer; de dringende noodzaak de buitenlandse handel op peil te houden en zelfs uit te breiden vereist internationale kapitaal- en kredietverstrekkingen. Het voorbeeld van Groot-Brittannië in de 19e en het begin van de 20e eeuw toont aan dat de vrije kapitaalbewegingen de industriële en commerciële expansie ten zeerste bevorderen en dat een land, dat kapitalen exporteert voor productieve aanwending, vrij spoe-

dig in de gelegenheid wordt gesteld niet alleen zijn netto-internationale beleggingen te handhaven, maar zelfs te verhogen door middel van de verkregen inkomsten.

Na de oorlog werd een reeks wisselbepalingen ingevoerd, die voornamelijk de kapitaalbewegingen troffen met als opzet de artificiële valutakoersen te kunnen handhaven. Een gevolg hiervan was een nijpend tekort aan bepaalde deviezensoorten, o.a. dollars, dat waarschijnlijk verholpen ware geweest in geval van vrije kapitaalbewegingen en dus zekerheid voor de Amerikaanse beleggers van vrije aanwending van de door hen verstrekte kapitalen.

In het lopend internationaal betalingsverkeer zijn zeer zelden globale betalingen en ontvangsten gelijk in waarde, nooit is er evenwicht tegenover elk der handelspartners afzonderlijk genomen.

Een eventueel deficit tegenover een bepaalde handelspartner bestrijden door inkrimping van het handelsverkeer is slechts een lapmiddel en kan ten hoogste worden gerechtvaardigd in overgangperiodes, zoals men die heeft gekend onmiddellijk na de oorlog; zulk een maatregel heeft tevens een nadelige invloed op de levensstandaard van de bevolking en op het algemeen streven naar een rationele behoeftenbevrediging.

Kapitaalbeweging is de enige mogelijkheid tot duurzame compensatie van de normale en onvermijdbare onevenwichtigheden in de lopende verrichtingen. De huidige strekking van kredietverlening door de Overheid is de slechtste vorm van kapitaalexport, want intern monetair ondersteunt en bevordert dit de inflatoire spanning en inzake solvabiliteit bestaat het gevaar dat minder kredietwaardige landen het meest met dergelijke leningen zullen worden bedeed.

Export van private kapitalen daarentegen heeft een deflatoir effect en verschaft de overheden richtlijnen voor hun monetaire en financiële politiek.

De vrees voor kapitaalvlucht ligt meestal aan de basis van de wisselreglementeringen. Omvangrijke kapitaalverschuivingen kunnen inderdaad een sterk storend element uitmaken op de geld- en deviezenmarkt, maar door deze weerslag te willen bestrijden met beperkingen op het kapitaalverkeer, wordt de diepere oorzaak van dergelijke kapitaalexport, die voornamelijk in een inflatoire financiële politiek en onevenwichtige wisselkoersen gelegen is, niet weggenomen.

De ervaring van de jaren 1938 en 1939 leert dat de gevolgen van kapitaalexport om politieke redenen niet mogen overschat worden. En indien dit de reden is, waarom dan de kapitaalexport blijven hinderen naar landen, die in feite aan dezelfde politieke risico's zijn blootgesteld?

Het verslag van de Kredietbank noteert verder dat het trouwens te betwijfelen valt of onder een democratisch regime de Overheid over afdoende middelen beschikt om een spontane kapitaalexport totaal in te dijken door een gebonden kapitaalverkeer. Private compensaties, onderlinge overeenkomsten, onder- en overfactureren, valutasmokkel zijn enkele voorbeelden van kapitaal-snappen.

In de gebonden na-oorlogse deviezensystemen werd de noodzakelijkheid van een vrij kapitaalverkeer ten onrechte over het hoofd gezien, omdat de meest nijpende tekorten gedekt werden door de vloed van overheidskapitaal, waarin de Verenigde Staten natuurlijk het belangrijkste aandeel hadden, maar ook België zijn rol speelde.

Deze na-oorlogse overheidsfinanciering opgevat als overgangsmaatregel en als voorbereiding tot een volledige afschaffing van alle wisselbepalingen heeft echter haar doel niet bereikt, daar het precies aan die aanhoudende overheidsinvoer te wijten is dat in de debiteurlanden niet altijd de nodige waarborgen werden verstrekt voor vrije aanwending en terugbetaling van geïnvesteerd vreemd kapitaal; de debiteurlanden gaven zich geen moeite private vreemde kapitalen aan te trekken, daar de vreemde giften en overheidsleningen toch het lopende deficit dekten.

Bestaat er in monetair opzicht, geen verschil tussen overheids- en privékapitaal voor de debiteurlanden, dan is dit wel het geval voor de crediteurlanden, enerzijds omdat het niet meer de belastingbetalers in het algemeen zijn, die de last van de hulpverlening aan de vreemde dragen, anderzijds omdat de uitvoer van privaat kapitaal een deflatoire invloed uitoefent, hetgeen met overheidsinvesteringen meestal niet het geval is, daar deze vaak niet door besparingen worden gefinancierd.

De Amerikanen hebben dit begrepen en in het kader van Marshall-plan en M.S.A. en door het inschakelen van de I.B.R.D. bepaalde waarborgprogramma's uitgewerkt om de Amerikaanse beleggingen in het buitenland aan te moedigen.

Ook bedrijfstechnisch is de private kapitaalbeweging te verkiezen omdat de looptijd over het algemeen langer is en aangepast aan de aard der investeringen, omdat de technische kennis en de optimale beheersvoorwaarden, die private beleggers aanbrengen, een economisch renderender benutting nastreven en omdat het privaat kapitaal voor bepaalde nieuwe nijverheden, het ontsluiten van economische hulpbronnen en voor industriële projecten in het algemeen meer rekening zal houden met de hieraan verbonden risico's en productiever zal worden beledigd dan overheidsinvesteringen.

Ten slotte wordt in het verslag het algemeen effect van de internationale investeringen onderlijnd, o.a. hun rechtstreekse invloed op productie, werkverschaffing en totale inkomsten in het kapitaalverrijdende land en hun onrechtstreekse invloed langs de betere deviezenpositie en de hogere koopkracht van de debiteurlanden en de buitenlandse handel om, op het kapitaalverrijkende land; zij zijn tevens van groot nut voor de ontplooiing van de natuurschattenrijkdom in de wereld en het verbeteren van de arbeidsverdeling.

Als besluit drukt het verslag van de Kredietbank de wens uit, dat de monetaire overheden, nu dat het vraagstuk der convertibiliteit weer in het brandpunt van de belangstelling staat, zich niet zouden laten leiden door vooroordelen en dat zij de ware betekenis en de nuttigheid van de kapitaalbewegingen niet zouden miskennen.

Brussel.

De demografische situatie in Italië

Afgezien van de ongeveer 120.000 vreemdelingen wordt Italië bevolkt door 46.738.000 zielen, waarvan 44,2 pCt in het Noorden woont, 18,5 pCt in het midden, 25,2 pCt in het Zuiden en 12,1 pCt op de eilanden. Brengt dit getal van bijna 47 miljoen Italianen geen moeilijkheid op het stuk der eenheid, het doet dat wel terzake van de bestaansmogelijkheden.

De toeneming der bevolking verliep als in het volgende staatje is weergegeven.

Jaar	Bevolking (grenzen 1953)	Gem. jaartoeneming per 1.000	Dichtheid per km ²
1871	27.437.000	6,8	91,1
1901	33.172.000	6,8	110,2
1911	35.442.000	6,4	117,7
1921	37.143.000	4,5	123,4
1931	40.310.000	8,7	133,9
1936	42.025.000	8,4	139,6
1952	46.738.000	6,9	155,2

Vóór 1935 was de Italiaanse bevolking in aantal geringer dan de Franse. Nadien echter wordt zij in Europa (buiten Rusland) nog slechts door die van Engeland en Duitsland overtroffen. Het geboorte-overschot is echter groter dan in deze beide landen en volgt achter dat van Nederland, Portugal en Noorwegen. Uit een vergelijking van de bevolkingsdichtheid van Italië, die 155 bedraagt, met enkele andere landen — Nederland 311, Engeland 206, West-Duitsland 195, Zwitserland 115 en Frankrijk 76 — blijkt weliswaar, dat Italië in deze door andere landen wordt overtroffen, doch de voorzieningsmogelijkheden liggen in Italië ongetwijfeld ongunstiger. Zonder het bestaande welvaartspeil aan te tasten, kunnen slechts ca 60.000 nieuwe mensen per jaar worden geabsorbeerd, terwijl de jaarlijkse toename 458.000 mensen bedraagt. Emigratie is voor dit volk dus een levenskwestie en het valt niet te verwonderen, dat buiten Italië momenteel 11 mln Italianen leven (in New York bijv. méér dan in Rome zelf).

Jaar	Geboorten	Sterften	Overschot
1872-'80	36,9	39,9	7
1891-1900	35	24,2	10,8
1901-'10	32,7	21,6	11,1 (in Ned. toen: 31-15 = 16)
1911-'20	27,2	22,1	5,1
1921-'30	28,4	16,7	11,6
1931-'35	23,9	14,1	9,8 (in Ned. toen: 21,1-8,9 = 12,2)
1939	23,6	13,4	10,2
1946	23	12,1	10,9 (in Ned. toen: 30,2-8,5 = 21,7)
1949	20,4	10,5	9,9
1951	18,1	10,3	7,8

Uit bovenstaande geboorte- en sterftecijfers blijkt: 1e. geboorte- en sterftecijfers zijn beide dalende; de laatste méér dan de eerste, zodat het overschot niet afneemt; 2e. de bevolkingsgroei gaat langzamer dan in Nederland, in hoofdzaak ten gevolge van hogere sterftecijfers; 3e. tijdens het fascisme vond tijdelijk een lichte stijging van het geboortecijfer plaats. Op 26 Mei 1927 verklaarde Mussolini in de Kamer: „Als wij in getal afnemen, zullen wij nooit een imperium, wel een kolonie worden”. Hij gaf daarom aan soldaten, die wilden huwen, een extra uitkering van 500 lire en 3 weken extra verlof; hij belaste de vrijgezellen; gaf subsidies aan jonggehuwden en werk aan de gezinshoofden. Mede daarom was hij ook tegen urbanisatie, omdat het overschot in de steden negatief was. Men ziet echter, dat zijn politiek een geringer effect had, dan wel eens wordt verondersteld.

Alvorens verdere conclusies te trekken, zullen wij eerst de volgende cijfers, die betrekking hebben op 1950, bezien.

	Italië	Nederland	Engeland	Frankrijk	Duitsland
huwelijks- cijfer	7,7	8,2	8	7,9	10,7
geboorte- cijfer	19,6	22,7	16,1	20,4	16,2
sterftecijfer	9,8	7,5	11,7	12,6	10,4

Onze conclusies kunnen wij dus aanvullen met: 4e. het Italiaans geboortecijfer is niet abnormaal hoog te noemen. Zij, die het Italiaans bevolkingsvraagstuk willen oplossen door middel van geboortebeperving, zoeken dus de oplossing, waar zij niet te vinden is. 5e. Het sterftecijfer ligt lager dan vaak wordt verondersteld; het is zelfs

ideaal te noemen. De daling sinds 1871 is aanzienlijk. 6e. Zuiver demografisch gezien kent Italië geen grotere problemen dan anderé landen. De moeilijkheden ontstaan slechts uit relatief te geringe economische mogelijkheden.

Letten wij op de geboorte- en sterftecijfers binnen de Italiaanse gewesten, dan blijkt dat alle Zuidelijke gewesten een hoger geboortecijfer hebben dan het landelijk gemiddelde. Calabrië bereikt met 26,9 het maximum. De Noordelijke gewesten liggen beneden het landelijk gemiddelde; Piemont is met 10,8 het laagst. Merkwaardig — en min of meer verrassend — is nu, dat het sterftecijfer slechts zéér geringe regionale verschillen aanwijst. Van een verschil tussen Noord en Zuid is in dezen eigenlijk geen sprake meer; in 1938 echter lag het Zuiden nog hoger.

Uit dit alles volgt: 7e. de Zuidelijke gewesten vertonen de grootste toename en we omdat de geboortecijfers er hoger liggen. Binnen Italië zal dus een voortdurende migratie van Zuid naar Noord plaatsvinden. Dit feit — de meridionalisering van het land — is van grote betekenis. Aangezien het bedrijfsleven grotendeels in Noordelijke handen is, richt de Zuidelijke bevolking zich op het ambt-narendom, het leger en de lager gequalificeerde beroepen. Deze conclusies kunnen we nog aanvullen met de volgende gegevens. 8e. De bevolking van Piemont vertoont geen natuurlijke groei meer. Dat zij toch toeneemt, ligt aan de toestroming van zuiderlingen. 9e. In alle Noordelijke gewesten ligt het geboortecijfer lager dan in Nederland, Duitsland, Engeland en Frankrijk.

Resten nu nog de volgende cijfers:

Jaar	Zuigelingssterfte per 1.000 levend geboren kinderen	Algemeen sterftecijfer
1872-1880	213,5	39,9
1891-1900	176,5	24,2
1911-1920	145,1	22,1
1921-1930	123,3	16,7
1931-1935	104,7	14,1
1946	86,8	12,1
1949	75	10,5
1951	67,4	10,3

Percentages der bevolking in diverse leeftijdsgroepen

Land	jonger dan 15 jaar	van 15 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Italië	26,2	65,7	8,1
Nederland	29,3	63	7,7
Frankrijk	21,7	66,6	11,7
Engeland	22,5	66,8	10,7
West-Duitsland	25,1	62,1	12,8

Land	wonend in plaatsen < 2.000 inwoners
Italië	12 pCt der bevolking
Frankrijk	50 pCt
Duitsland	33 pCt
Engeland	20 pCt

Uit bovenstaande cijfers zijn onze conclusies weer aan te vullen met: 10e. de daling van het sterftecijfer loopt tamelijk parallel met die van de zuigelingssterfte; dit laatste is echter nog steeds vrij hoog, lager slechts dan in Portugal en even hoog als in Spanje en Oostenrijk. Het Nederlandse cijfer is minder dan de helft van het Italiaanse. Alle Zuidelijke gewesten (en zij alleen) liggen bovendien boven het landelijk gemiddelde. Daaruit volgt, dat de meridionalisering van Italië verdere voortgang zal maken, naarmate de hygiëne in het Zuiden verbetert. Tevens zal, naarmate men het Zuiden tot verdere ontwikkeling zal brengen op sociaal en economisch gebied, het effect op de vermindering der binnenlandse migratie dus minder dan evenredig zijn! 11e. De bevolkingsopbouw gelijkt op de Nederlandse, doch in minder geprononceerde vorm. 12e. Italië is het land, waar de kleine dorpen ont-

breken. Omdat echter slechts 20 pCt der bevolking in steden boven de 100.000 inwoners woont (in Nederland 32 pCt, in Engeland 50 pCt) is Italië toch ook niet het land van de grote steden. Overwegend zijn juist de kleinere steden. De helft der bevolking woont nl. in plaatsjes tussen de 3.000 en 30.000 inwoners.

Ter afronding nu van dit demografisch beeld, merken wij nog op, dat Italië een vrouwenoverschot heeft van 1.000 vrouwen tegenover 950 mannen. Dit is méér dan in Nederland, doch minder dan in Frankrijk, Duitsland en Engeland. Onder de 21 jaar overwegen de mannen nog, daarna niet meer.

Breda.

Dr L. VAN EGARAAT.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De geldmarkt bleef ook gedurende de verslagweek ruim, met onveranderde markt-disconto's en callgeld-notering. Van een verkoopdruk van papier op de markt in verband met de storting op de nieuwe staatslening, die 1 September a.s. moet plaatsvinden en die de overmaking van een bedrag van naar schatting ca f 340 mln zal vereisen, was niets te bespeuren. Verwonderlijk is dit niet, daar de saldi van banken bij de circulatiebank volgens de weekstaat van 17 Augustus niet minder dan f 302 mln bedroegen, terwijl, naast de middelen die regelmatig uit aflopend schatkistpapier binnenkomen, de deviezenvoorraad steeds middelen naar het bankwezen vloeien.

De kapitaalmarkt.

Het koersniveau op de aandelenmarkt vertoonde gedurende de verslagweek een geringe daling. De invloed van de gebeurtenissen in Perzië op het hoofdfonds Koninklijke en daarmee op de gehele markt bleef per saldo slechts van zeer beperkte omvang. De noteringsaanvraag voor f 10 mln nieuwe aandelen Koninklijke vestigde nog eens de aandacht op de snelle voortgang van het omzettingproces van converteerbare obligaties in aandelen dezer onderneming.

Op de obligatiemarkt heerste een vaste stemming. De nieuwe staatslening deed op de laatste beursdag van de week een agio van $1\frac{1}{2}$ pCt boven de emissiekoers; ook de andere staatsfondsen ondergingen blijkens onderstaand staatje een niet onaanzienlijke koersstijging. Van een opdroging van de overtollige, voor belegging beschikbare liquide, middelen door de uitgifte van de nieuwe lening kan dan ook niet worden gesproken.

Voor het eerst sinds geruime tijd viel een, zij het klein, agio van de koers van arbusdollars te constateren, hetgeen werd toegeschreven aan vraag van de zijde van institutionele beleggers, die vergunning hadden verkregen om met dergelijke dollars originele dollarobligaties te kopen. Motief voor deze aankopen is niet zozeer een voorkeur voor de dollar boven de gulden, dan wel het betere rendement dat aldus kan worden gemaakt, en dat het gevolg is van het loslaten van de lage rentepolitiek door de monetaire autoriteiten in de Verenigde Staten.

Aand. indexcijfers.

	14 Aug. 1953	21 Aug. 1953
Algemeen	157,5	157,0
Industrie	218,4	218,0
Scheepvaart	165,0	165,5
Banken	135,6	134,3
Indon. aand.	57,6	57,3

Aandelen.

A. K. U.	172	170
Philips	174 $\frac{1}{2}$	173 $\frac{1}{2}$
Unilever	196 $\frac{1}{2}$	193 $\frac{1}{2}$
H. A. L.	135 $\frac{1}{2}$	135 $\frac{1}{2}$
Amsterd. Rubber	94 $\frac{1}{2}$	94 $\frac{1}{2}$
H. V. A.	109 $\frac{1}{2}$	108
Kon. Petroleum	329 $\frac{1}{2}$	328 $\frac{1}{2}$

Staatsfondsen.

2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	781 $\frac{1}{16}$	799 $\frac{1}{16}$
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	98 $\frac{1}{2}$	98 $\frac{13}{16}$
3 pCt Invest. cert.	98 $\frac{1}{2}$	98 $\frac{13}{16}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt 1951	101 $\frac{1}{2}$	102 $\frac{1}{2}$
3 pCt Dollarlening	95 $\frac{5}{16}$	95 $\frac{15}{16}$

Diverse obligaties.

3 $\frac{1}{2}$ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	100 $\frac{1}{2}$	100 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Bataafsche Petr.	102	101 $\frac{15}{16}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Philips 1948	100 $\frac{1}{2}$	100 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Westl. Hyp. Bank	98	98 $\frac{1}{2}$

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

IN- EN UITVOER VAN NEDERLAND ¹⁾

(waarde in miljoenen guldens)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	Juli	Jan.-Juli ²⁾	Juli	Jan.-Juli ²⁾	Juli	Jan.-Juli ²⁾
1938.....	120	117	78	82	65	70
1948.....	412	395	209	198	51	50
1949.....	410	437	284	281	69	64
1950.....	627	619	444	390	71	63
1951.....	905	863	574	571	63	66
1952.....	727	736	651	681	90	93
1953.....	759	713	627	636	83	89

¹⁾ Bron: C.B.S.²⁾ Maandgemiddelden.

AANGEBODEN:

voor Hansa, type 1100, een Kroon en Pignonwiel, nieuw, een stel distributiewielen, n.v. en gebruikte onderd. voor bovengenoemde wagen, alles voor elk aann. bod. H. H. Hamster, Zuidbroek, Tel. 409.

AMER. FORD 1947

aangeboden, ook genegen te ruiten met bijbetaling voor moderne na-oorlogse draaibank. Machinefabriek „Gerstel“, Tel. 56620, Amsterdam-C.

N.V. BELEGGING MAATSCHAPPIJ VOOR SOCIALE FONDSEN

*

Toetreding per ultimo Augustus

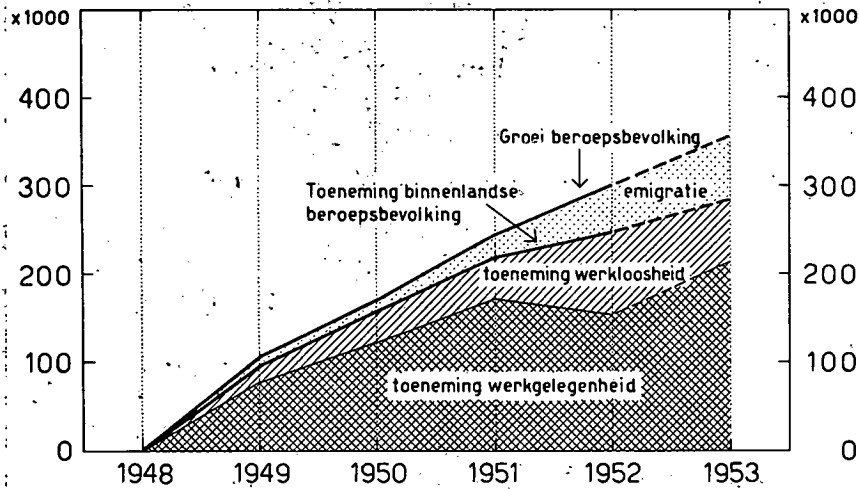
Gelegenheid tot deelname tegen de afdigfeprijs per ultimo Augustus 1953 staat open tot en met 9 September e.k. (afdigfeprijs per ultimo Juli 1953: f 1181,68)

Inlichtingen bij de Directie:

N.V. Hollandsche Belegging en Beheer Maatschappij

KEIZERSGRACHT 706 — AMSTERDAM-C
Telefoon 35634 — 35173 — 33454 — 36592

Groei der Nederlandse beroepsbevolking sinds 1948

Nevenstaande grafieken zijn ontleend aan het Centraal Economisch Plan 1953.

HET

Netherlands Trade Bulletin

ontvangt vooral de laatste tijd regelmatig brieven van buitenlandse firma's, gevestigd in de meest verschillende landen, die reeds vele jaren diverse Duitse en Engelse fabrieken vertegenwoordigen, maar nimmer zulks deden voor enige Nederlandse firma.

Dit wijst er op, dat de Nederlandse kansen geleidelijk beter worden, waartoe het „Netherlands Trade Bulletin“ het zijne bijdraagt.

Profiteert U ook van deze verbetering in het klimaat en zendt ons omgaand Uw annonce voor de volgende edities van het N.T.B., die aan het eind dezer maand verschijnen:

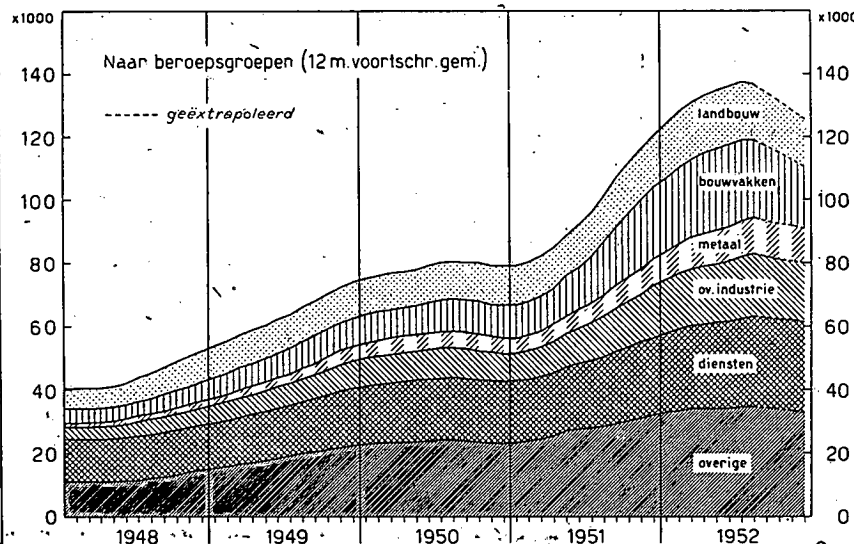
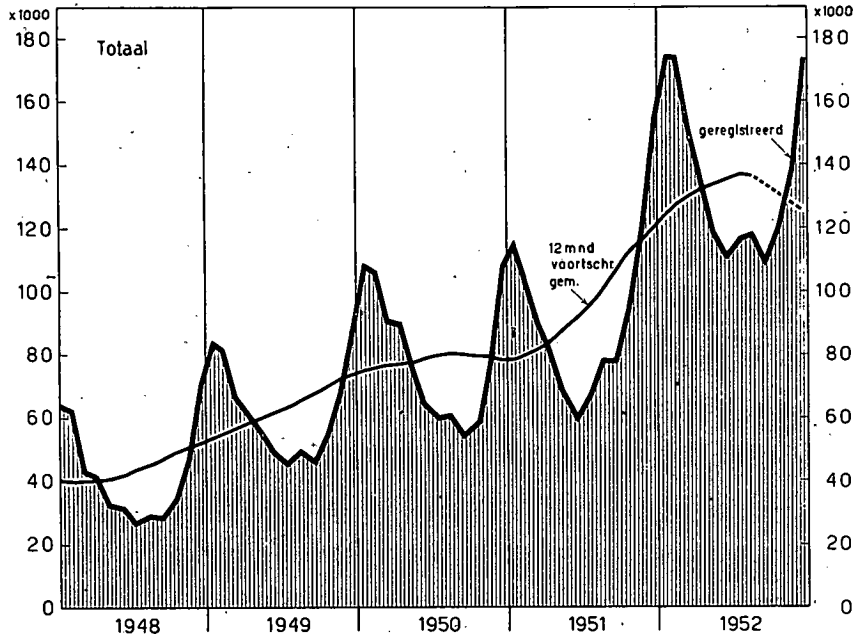
de Engelse editie met speciale verspreiding in Tanganyika, Oeganda, de Goudkust, Rhodesia, Brits Somaliland en Ethiopië;

de Franse editie met speciale verspreiding in Marokko, Algerije, Tunes en Tanger.

Adm. Netherlands Trade Bulletin, Postbus 42, Schiedam.

Uitgave van de Koninkl. Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. ROELANTS te Schiedam.

Verloop der werkloosheid van 1948 t/m 1952

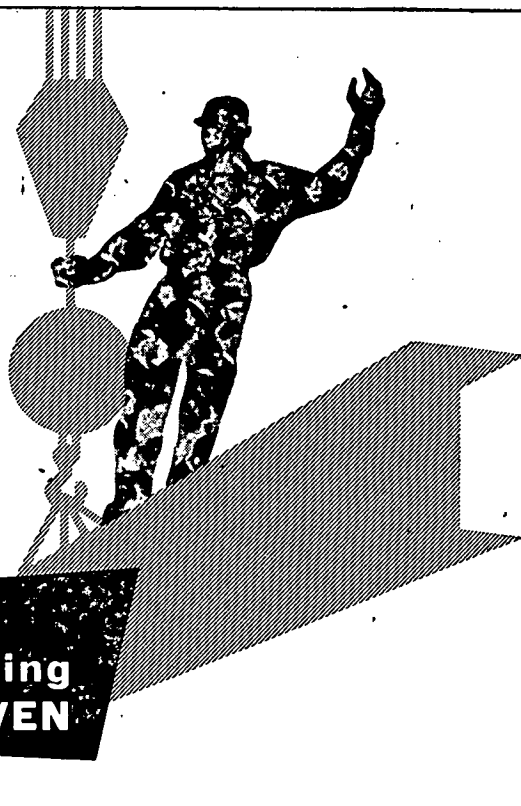

Koninklijke
Nederlandsche ★
Boekdrukkerij

H. A. M. ROELANTS
SCHIEDAM

*Voor tienduizenden werkers
uit honderden bedrijven
werden de pensioenen
bij Amstleven ondergebracht.*

*Adviezen worden
gaarne verstrekt door*

Het Bureau voor
Personeelverzekering
van **AMSTLEVEN**

N.V. AMSTERDAMSCH E MAATSCHAPPIJ VAN LEVENSV ERZEKERING - N. Spiegelstraat 17 te Amsterdam - Tel. 63272

vacatures

REPUBLIK INDONESIA

Ten behoeve van het Ministerie van Economische Zaken in Djakarta kunnen worden uitgezonden:

ACCOUNTANTS (N.I.V.A. of V.A.G.A.)

Dienstverband 3 jaar, extra uitkering 45 pCt. van genoten basissalaris à pari in Ned.Crt.; bij eventuele gezinsscheiding gunstige delegatieregeling.

Sollicitaties of verzoeken om inlichtingen te richten tot de Afdeling Aanname Buitenlandse Deskundigen, Jan Evertstraat 1, Den Haag.

BEDRIJFSVERENIGINGEN VOOR HET AGRARISCH BEDRIJF

AFDELING F.O.V. — GRONINGEN — HEREWEG 25
Het Hoofdbestuur van de F.O.V., afdeling van de Bedrijfsverenigingen voor het Agrarisch Bedrijf (uitvoering sociale verzekeringswetten), roept sollicitanten op naar de betrekking van

DIRECTEUR DER VERENIGING

De voorkeur wordt gegeven aan academisch gevormden met ruime ervaring op het terrein van de sociale verzekering. Gegadigden dienen hun sollicitatiebrieven met opgave van diploma's, referenties e.d. bij de Directie in te dienen voor 1 September aanstaande.

GROOTHANDEL IN BOUWMATERIALEN TE ROTTERDAM

zoekt een

CHEF VAN DE AFDELING BOEKHOUDING

Opleiding:

M.O. Handelswetenschappen of vergevorderde acc. studie.

Leeftijd:

omstreeks 30-35 jaar.

Deze functie omvat het geven van de algemene leiding aan de mechanische boekhouding, het opstellen van resultatenoverzichten en prognoses.

Vereist is de nodige scholing en ervaring op bedrijfs-economisch gebied om de boekhouding te kunnen gebruiken als instrument voor het bedrijfsbeheer.

Verdere vereisten: Organiseringsvermogen en tact in de omgang met personeel.

Eigenhandig geschreven brieven met korte levensbeschrijving en opgave van referenties onder no. 6030 aan Adv. Bur. van Staal & Co., Postbox 1061, Rotterdam.